

شورا

عدد ۶

مارت ۱۵ = سنه ۱۹۱۷

محرری: رضا الدین بن فتح الدین

ناشری: م. شاکر و م. ذاکر رییسفهره

مندرجہ سی

دینلر حقنہ نظریات -

امام و مدرس سرورالدین

بن مفتاح الدین .

آورویادہ قرآن اوگرہنو

تاریخی -

عبدالاحد غفارو .

تورکستانده بو کونگی

حیات -

ع. رؤف مظفر .

اسلام دینی و آنا تلی -

عبدالحمید السلمی .

املا مسئلہ سی .

«دین در ساری» نه تنقید

مناسبتی بلکہ -

ص. بیکبولاط .

کر امتار و خارق عادتار -

ن .

کناز مقصود فلر شجرہ سی .

حکومت آلماشنو .

کیره کلی بر ایضاح

۳۳ نجی «شورا» ده پیتروغرادده اوچوچی مسلمان یاشلری طرفندن برسؤال یازغان همده شول سؤال که جواب یازوچیلر بولسه جوابلری «شورا» ده درج قیلنه چغنی ده ایتولگان ایدی.

مسلمان یاشلرینگ سؤاللری زور بر شرعی مسئله بولغانلقدن، جوابی ده شریعت علمنده متخصص کیشلر طرفندن بیرلور که همده شریعتک اوز نظرنده دلیل سانالا طورغان اساسلرغه بنا قیلنورغه کیوشلی ایدی. حل و حرمت مسئلهلرنده جزاف روشده و مجرد ظن و تخمینلر که بنا قیلوب جواب بیرر که برگنه مسلمانلرکده حقی باردر دیب بلیمیز.

درست، صوراوچیلرنگ مقصودلرینی اعتبارسز قالدراسمز کیلمگانلقدن بز بو مسئله حقنده غنی اوز فکر مننی سویلهب اوتدک. لکن بو آنلرنگ سؤالرینه جواب تولل همده حل و حرمت حقنده شرعی رفقوی ده توگل ایدی. مونی شول وقتده تصریح قیلوبده اوتدک. اداره که همده اوز اسممز که بو طوعر وده بر قدر جوابلر کیلیدی و همیشهده کیلدر. آراده بیک ماقنوب یازوچیلری بولغان کیک «بو طوعر وده یاشلرنگ فکرلری شولای، قارتلرنگ فکرلری بولای» روشنده یازغانلری ده بار. بعضیلرنگ مقالهلری یاشلرنگ سؤالرینه توگل بلکه بالکیر بزنگ خصوصی فکر مز که قارشو یا که «بزده شول فکر که قوشلامز» کیک نرسه اردن عبارت.

مسئله، املا و تل حقنده یا که اجتماعی و اقتصادی، مدنی و عمرانی اشلر حقنده توگل بلکه مجرد شریعت که عائد بر اشدر. مونده یاشلر و قارتلرغه ابرلر و خاتونلرغه، عائد نظرلر بولمازغه، اقلیم و مملکتهمزنگ دخللری و تاثیرلری یورماز که تیوشلی ایدی، بو طوعر وده جواب بیروچی، الله تعالی و رسول الله دن نیابت طریق برله شریعت حکمینی بیان قیلوچی حساب ایتولسه کیرهک.

ملاقغه پریغاور جیو و دیپوتات صابلاو مسئلهسی بولماغانلقدن مونده کیشی کوبلک و آزلقنگده معناسی بولمازدر. معناسیه جوانلک باری شریعت طرفندن قویلغان حجتلر که بنا قیلنورنده و اسلام دینینگ قانون اساسیسنه بنا ایتلورندهدر.

شریعت قاشنده دلیل سانالا طورغان نرسه لر که بنا ایتولسه، شول نرسه بو حقده جواب بولوب، شریعت قاشنده دلیل سانالمی طورغان نرسه لر که بنا قیانتان، یا که «بز شولای آگلیمز، بز بولای موافق کوره مز، کوچلی زمان مونی شولای و نکلگی قیلور» کیک سوزلردن عبارت بولغان نرسه لر بولمازغه تیوشلی. زمان کوچلی بولسه، الله حضرتلری زماننده کوچلی. حل و حرمت مسئلهسینی حل ایتوچی نرسه زمان توگل بلکه شریعت در.

بورن زمانده بیک کوب کیشلر «قال التبی علیه السلام» دیب یازغان عریچه عبارتلرینی حدیث دیب ظن ایتلر و کوب عمللرینی و حرکتلرینی شوندی حدیثلر که بنا قیالر، آنک حقیقتدهده حدیث بولونیی تیکشر میلر، تیکشره آل میلر ایدی. مؤنلر بو اشلرنده بر قدر معذور ایدیلر. چونکه بو مملکتده «امهات»، «اصول»

دیپ یورتوله طورغان «کتب سته» و معروف مسندلر همده راویلرینی نقد ایتیه طورغان اثرلر یوق ایدی. موندن یوزیل مقدمه بو مملکتده برگنه دانه صحیح البخاری بولغانلغینی بلدزه طورغان خبر که مطلع بولغانمز یوق. صحیح البخاری بولماغاندن صوگ باشقلری بولمازلغی اوز اوزندن معلوم، اما بو زمانده مملکتهمزده شریعت علمی برله مشغول آدملردن هر برینگ کتبخانه سنده «کتب سته» دن برر نسخه، بیک کوبلر نده ایکشار و اوچار باصمه بار. احمد ابن حنبل مسندی همده بعضیلر نده امام طبرانی اثرلری و ابو داود الطیالسی مسندی ده بار. ایندی حاضر ندم ماخذینی ذکر ایتیمی حدیث کوجروده نیندی عذر بولاجقدر؟ حالبو که اوشبو خصوصده بز که کیلگان مقالهلرنگ کوبسند راویاری و ماخذلری کورسه تلمی «فلان حدیث که کوره مونک جوابی شولای و فلان حدیثن بو آلاشلا» مضمونده سوزلر یازغان. شریعت مسئلهسینده جوابغه کرشوچیلرنگ موندی اعتبارسز معامله لرینه بر سببده تابا المادق. شریعت مسئلهسی حقنده بولغان مقاله برله تل و املا حقنده بولغان مقالهلر آراسنده بر آز فرق بولورغه کیرهک ایدی.

بو کونده معروف اصللردن واسطه سز آلمی طوروب حدیث کوجرو درست توگل دیب بله مز. کیرهک اوزنده کتاب بولسون و کیرهک بولماسون، استادسز روشده حدیث نقل ایتوچی آدمنگ گناهللی بولاجقنده شبهه مز یوق.

«اسلاملر ایچون عرب تلی رسمی تل توگل» دیگان سوزهمز، بعض بر مقاله صاحبیلری طرفندن «الدعا بلفظ العربیه مقرونه بالاجابه» حدیثی برله رد ایتولندهدر. بو عبارت، درست حدیثده بولسون، اسلام دینی و مسلمانلر ایچون عرب تلی رسمی تل ایکانلگینه نیچوگ روشده و قایسی «دلاله» برله دلالت ایتدهر؟ مونی بیان لازم ایدی. قرآن ایتلری برله معارضه لرینه قارشو ایتیه چک سوزهمزده شولدر.

قرآنک دلیل ایکانلگنده شبهه یوق، قطعی روشده بو معلوم بر مسئله. لکن مدعا که آیتنگ دلالتی بولو شرطی برله. یوقسه «دخان» کلهسی بولغان آیتلر برله تما کو حراملغینه استدلال قیلو قیلندن معناسز بر تکلف بولور. «تکلف» بولوب غنه قالماز بلکه بو اش، قرآنی استخفافغه قایتور. بز اوزمز لسانی تابلغانغه قدر «الدعا بلفظ العربیه مقرونه بالاجابه» روشده کی عبارتله سویله و دن «افصح العرب» بولغان ذلتی یوقاری طوتارغه مجبورمز. مذکور جمله، عربچه سویلهر که طرشوچی تاتار ملاسینگ سوز تزوینه اوخشی. رضالدین بن فخرالدین.

الیتوزهر مرجانی حضرتلری.

«مرجانی» دیگن ۴۳۹ صحیفه لی قانون بر کتابینی کتابچی محترم احمد کریم زین اللین آرقلی قولیمه توشروب آلوب، باشندن آیاغینه چه اوقوب چقدم.

۴ جمادی الآخر - ۱۳۳۵ سنه

۱۵ مارت - ۱۹۱۷ سنه

مقاله لر:

دينلر حقنده نظريات

دينلرنگ تاريخلى و دينلرنگ قىلملىرى .

اسلامنگ بيوك متخصصلرندن: ابن عربيلر، و آننگ شاگردلىرى، مسلكده شلىر دىانت اسلاميه ننگ اسرارنى كشف قىلدقارنده و ابو منصورلر، اشعر بلرده آننگ حكمت نظريه سنه يول آچدقارنده شهرستانيلر، ابن حزملىر، عبدالقاهر تميميلر كىك بيوك عالملرده تاريخ اديان درسلىرینه مقدمه اولنورق مشهور اثرلىرى يازوب قالدرديلر. مثلاً: مذكور ذاتلرنگ «ملل و نحل» نام اثرلىرى درنو دينلرنگ تاريخ و فلسفه لرينه مدخل ايتوب يازلمشدر. فقط اسلام دنياسنده بتون بيوك متخصصلرنگ على اثرلىرى تحريف و ضائع بولولرى كىك مذكور اسلام فيلسوفلرينگ ده، تاريخ اديان بابنده مدخل بولغان «الملل و النحل» نام كتابلرى دستور بولمى اونوتوب قالمشدر. بو قىلدىن دخى فلسفه و ادييات عقليه ننگ ده تاريخلىرینه، قاعده لرينه دوشوب، آننگ قاعده و تربيه لرى ايله ده مقايسه اجرا قىلمق لازم ايدى. امام غزالى حضرتلرينگ مشهور «تهافت الملاسفه» نام كتابى اوشبونگ ايچون تاليف قىلمشدر. بو كتاب، فلسفه عقليه و تربيه اديه ايله دىانت اسلاميه ننگ قاعده لرى آراسنده مقايسه اصولينگ مقدمه سى ايدى، حالبوكه بوده دستور اولنمايچه ضائع قالمشدر. فلسفه و تربيه اديه تعليملىرى ايله دين تعليملىرى آراسنده مقايسه اجرا قىلمق اوچون مذكور كتابنى ترويج و توسيع قىلمق ضرور اش ايدى.

دينلرنگ و فلسفه لرينگ تاريخلىرینه ايكي درلو يول ايله قارالور. برى: شهرستانيلر، ابن حزملىر كىك بيوك اسلام فيلسوفلرينگ مشهور اثرلىرى استعمال و آنلرنى توسيع ايتو، ايكنچى يول ايسه

آوروباستشرقلرينگ، شرق دينلىرى حقنده استخراج قىلغان اثرلرينه كوز سالو، شونلر واسطه سى ايله هر درلو دينلرنگ منشأ و مبدالرينه هم ده اصول و فلسفه لرينه و آنلرنگ تربيه و نتيجه لرينه نظر قىلو و سوكرده مقايسه اصوللرينى اجرا ايتو.

حاضرده بولغان دينلر، دين الهى و اديان باطله اسمى برله ايكي گه آيرلور. آنلرنگ هر قايسىلرينگ تاريخلىرى، فلسفه لرى، غايه و مقصدلىرى بار.

دين الهى ايسه حضرت صفى الله آدم عليه السلام ننگ ياراتلوى برله جناب رب العالمين دن وضع ايتولمش ناموس الهى و قانون ربانيه دركه بو دخى انسانلرنگ قانون طبعى و تكمل طبعيلرينه مطابق صورتده وضع اولنمشدر.

بو دين دخى انسانلرنگ ايك كامل و مكمللىرى و ايگ معتدل فطرته بولغان انبيالرغه تعليم اولنوب شونلرنگ واسطه لرى ايله اظهار قىلدى. حضرت آدم دن باشلاب بتون انبيالر، دين الهينى قرون دن قرونغه ايضاح و شرح قىلوب كىلديلر. بو ايسه نوع انساننگ حيات و سعادت ابديه سینه ارشاد قىلغانلقدن انسان نوعينگ دنياده دوامنچه همان دوام ايتار. فقط بر طرفدن هر درلو تحريفلر عارض بولو سىندن هر وقت ضائع بولنه كىلوب ايكنچى طرفدن دخى يىغمبرلر و آنلرنگ وارثلرينگ تجدد و تجديدلرى سايه سنده همان احيا و اصلاح هم تكميل و تجديد قىلوب كىلمشدر.

دين الهى ايسه غايت اوزاق زمانلردن بيرلى دوام قىلمش ايسه ده، مونك حضرت ابراهيم عليه السلام دن مقدم بولغان تاريخ دورى، بتونله مى مندرس بولغانلقدن تاريخ مقدس صحيفه لرى ضبط قىلماش ايسه ده حضرت ابراهيم دن سوگ بولغان دورلرى، كتب مقدسه و طقوسلر واسطه سى برله همان معلوم بولوب كىلمشدر.

برله برله شوب بته آلماسه لرده سوكره ده بتون آوروپا قوملری
آقرولاب شونلرغه تابع بولوب جمله سی خرستیان مذهبنده قالدیلر.
روما کلیسا سینک میسیونیرلری، غربیلر یعنی درلو جرمان
قوملرینی اوزلرنجه خرستیان ایتدک لری کبک شرق کلیسای دخی
اسلاویان قوملرینی کندی مذهبلرینه تابع ایتدیلر. فرانسزلر،
اسپانیولر، آلمانلر، انکلتره لیلر، قتولیک کلیسایینه تابع بولولری
کبک روسیه لیلر، پالاقلر، صربلر، بلغارلر، قسطنطنیه کلیسایینه
تابع بولدیلر.

سوكره ۱۶ نجی قرن میلادی ده روما پاپلرندن یعنی قتولیک
کلیسا سندن «لوتیران» و یا که پروتستان مذهبی آبرلوب، مونگ
سایه سنده خرستیان عالمنده یا کئی کلیسالر ظاهر بولمشدر.
بتون خرستیانلرنگ مقدس کتابلری گرچه انجیلر و تورانلردن
عبارت بولسه ده آنلر دخی کوب مذهبلرگه آیرلدیلر. اول مذهبلر
گرچه خرستیانلق عقیده سنده بر طرزده بولسه لرده هر قابولرینک
دخی خصوصی عقیده لری، قاعده لری بار. دینلرنگ تاریخلرنده
جمله سینک قاعده لرندن و فلسفه لرندن بحثلر قیلنور. بومذهبلرنگ
جمله سی خرستیانلق بولوب آنکده اصلی نصرانیت و آنک دخی
توب اصلی ابراهیمیت در.

حضرت ابراهیمنگ دینی بتون ادیان الهیهنگ نیگری بولوب
آنک شرقده گی تارماغی منهاج اسمعیلیه دن عبارت ایدی. بو ایسه
شرقده نبی اسمعیل آراسنده دستور اولنمقده ایدی. شونک اچندن
سید الانبیا بولغان حضرت محمد علیه السلام بعث ایتولدی و جمله
دینلرگه غالب و ظاهر بولغان دیانت اسلامیه پیدا بولدی.
بو دینلرنگ تاریخلرندن اوشو روشده بحث ایتلور:

(۱) انبیا لرنک تاریخلرینی و آنلرنگ مذهب و مسلک لرینی،
سیرت شریفه لرینی، دعوت و ارشادلرینی، آنلرنگ مقصدلرینی
و طریقلرینک غایه لرینی بلو.

(۲) حضرت ابراهیمنگ دینینی آکلاو. آنک دینی ایسه انسانلرنگ
طبیعتلرینه و فطرتلرینه مطابق صورتده و حدانیت الهیهنی ایضاح
و شرح قیلماقندن و بتون واسطه لرینی، معبودلرینی بر اقدروب یالکر
بر خالق و بر معبود اوزرینه توجه قیلماقندن عبارت بولور ایدی.
بو ایسه تاریخ مقدس ایله بیان ایتلگان کبک قرآن شریفده آنک
دینینک حقیقتی آچیق روشده ایضاح ایتولمکده در.

(۳) کتب مقدسهنگ تاریخلرینی و آنلرنگ تلقین و تحریرلرینی
بلو، مثلاً: توراتلر، زبورلر، انجیللرنگ، موسی لر، داودلر، عیسی لردن
نه روشده تلقین و تحریر و نه روشده نقل و رد آیت قیلنولری.
بو نقللر تواتر طریقچه می یا که آحاد و استیفاضة طریقچه می،
اول پیغمبرلرنگ اوزلرینک عهدلرنده و حضورلرنده یازلدیلر می

حضرت ابراهیم دین الهینی اصلاح قیلوب جن و حدانیت و جن
انسانیت تربیه سی اوزرینه احیا و اشاعه قیلمشدر که آندن سوكره
آنک اثرنده حسابسز نیلر، مجددلر، بعث اولنوب بر نیچه درلو
دورلر ظهور ایتمشدر. آنلر ایسه، ابراهیمیت، موسویت، سامریت،
یهودیت نصرانیت، اسلامیت، دورلرندن عبارتدر.

بو دینلرنگ توب نیگری حضرت ابراهیم دینی - ابراهیمیت
بولوب یعنی آنک قاعده لرینه بنا قیلندیغی حالد موسویت دینی
و آنده ده بعض تغییرلرنک عارض بولدیغی سببندن سامریت،
یهودیت کبی اسرائیلی مذهبلر ظاهر بولش ایدی. سوكره مونلرنگ
اچندن حضرت عیسی بعث اولنوب نصرانیت دینی ظاهر بولدی،
آندن دخی خرستیانلق و کلیسالر میدانغه کیلدی. کلیسالر باشلوچه
ایکی درلوگه آبرلوب بری: غرب و دیگرده شرق کلیسالر ایدی.
غرب کلیسای ایسه، حضرت عیسی نك خلیفه سی بولغان
بطرس «سان پیتر» طرفندن تأسیس اولنوب «قاتولیک» کلیسای
دیه شهرت تابمشدر. مونگ مرکزی «روما» شهرنده «پاپا» لرنک
ریاست و اداره لرنه در.

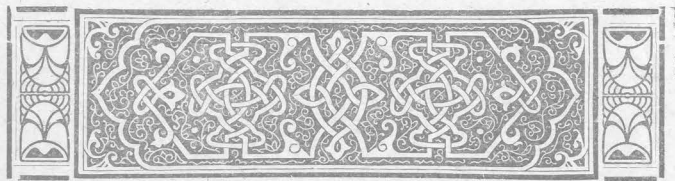
شرق کلیسالر ایسه شرقده گی خرستیانلرنگ دینی مرکز لرندن
عبارت بولوب آردوتوقس، نستوریلر، مونوفیزیتلر، مارونیلر کبک
مذهبلرگه آیرلالر و قسطنطنیه، قدس، انطاکیه، اسکندریه،
شهرلرنده گی بطریقلرغه تابع بولورلر. اوشبو مذهبلر ۵ نجی
عصرلرده و حدانیت الهیه حضرت عیسی نك طبیعتی حقتده بولغان
مباحثلر، منازعه لرندن نشئت قیلدیلر.

نستوریلر: حضرت عیسی نك بری الهی و ایکنجیسی بشری
ایکی طبیعتی بولدیغنی همده حضرت مریم ام اله توگل بلکده ام
عیسی دیب دعوا قیلورلر ایدی. مونلر شرقده منتشر بولوب کلدانی
کلیسا سنی تأسیس قیلمشلر ایدی. بو کلیسانگ مرکزی «بابل»
بولوب حاضرده مندرس اولمشدر.

مونوفیزیتلر: حضرت عیسی ده یالکر طبیعت الهیه دن عبارت
برگنه طبیعت بولغانلقنی دعوی ایتلر ایدی. مونلر دخی «یعقوبی»
دیب معروف بولوب، مصر، ارمنستان، سوریه طرفلرنده بر نیچه
کلیسالر تأسیس قیلدیلر.

مارونیلر: حضرت عیسی ده بر مرام اوزرنده ایکی طبیعت
بولغانلقنی اعتقاد ایتلرلر ایدی. مونلر حاضرده لبنان طاغلرنده
طورالر.

آردوتوقس کلیسای: قسطنطنیه ده بولوب یالکر کوچک
آسیاده وهم آوروپاده غی یونانیلرینی اداره قیلور ایدی. آردوتوقس
کلیسای برله قاتولیکلر آراسنده بر قدر مسئله لرده اختلاف بولو
سببندن آرالرنده نزاعلر بولور ایدی. فقط بو ایکی کلیسا بر بری

آوروپاده قرآن اوگره نو تاریخی

XII نچی عصردن باشلاب غنه قرآن یوروپا تللرینه ترجمه ایتوله باشلی. اسلامیتک یارتی دنپانی اوز قوللرنده توتقان شوکتلی دورلرنده یوروپاده قرآنی ترجمه ایتهرگه اوایلده قارامیلر. اهل صلیب صوغشلی باشلانغاج، مسلمان دیناسی نق قاقشاغان زمانده غنه قرآن یوروپا تللرینه ترجمه ایتوله باشلی. اول وقت خریستیانلرنگ غایت قوتلی دشمانلری بولغان مسلمانلرنگ دینی کتابینی ترجمه ایتوب تله گان کشیلرنگ قوللرینه توندرو زور قباحتلکگه حساب ایتوله ایدی (۱).

XVIII نچی عصر آخزلرنده ده کاتولیکلرگنه توگل پروتستانلرده قرآن اوگره نوب شوندن اسلام دینی آ کلارغه طرشوچیلر نی الله وقتسنز اولم بلهن جزالی، دیب اعتقاد ایتهلر ایدی. باری اهل صلیب صوغشلی باشلانغاج کلونیسکی مناسیرینگ آباتی پتر دوستویوفسکی قرآن ترجمه ایتو توغروسنده حرده ک فکرگه کیلیدی. اول تورلی توبسز سوزلر، خرافاتلر بلهن گنه طانولا تورغان دشمانلری مسلمانلر نی آرننگ توب دینی کتابلرندن اوگره نورگه کیره ک؛ صلیب اهلی مسلمانلرغه قورال بلهن قارشو تورغاده، بز آرننگ کتابلر رد قیلو بلهن قارشو تورورغه کیره ک، دیگان فکرگه کیلیدی.

دوستویوفسکی اسپانیاغه باردی، لکن اوزینگ عرب تلی اوگره نورگه وقتی بولماغانلقدن آنده عربچه بله طورغان اوچ خریستیان تابدی. اول قرآنی ترجمه ایتو توغروسنده آرن بلهن کیلوشدی.

۱۱۴۳ نچی یلده آرن قرآنی لاطینجهغه ترجمه ایتدیلر. باش مترجم اسپانلاشقان انگلیز دویرت ره تینسکی ایدی. لکن ترجمه ایتکانده بولرنگ قوللرنده یارده ملک بولورلق (شرح، تفسیر کبی) بر نه رسده بولماغانلقدن ترجمه بیک یالغش بولوب چقا. شوشی ترجمه آرقلی اسلامنی اوگره نگان پتر دوستویوفسکی هم آندن صوگنی اسلامغه قارشو فکر صوغشی آچارغه تله وچیلر اسلام حقنده درست معلومات آلا آمادیلر. بو ترجمه اسلام دینی حقنده یوروپاده بایتاق یالغش فکرلر طارالورغه سبب بولدی.

(۱) قاراگئر ارابووف "Исторія арабовъ въ Крымскій полуостровѣ и ихъ Литературы" часть I

و یا که سنه لرچه و عصر لرچه اوزلرندن صوگره یازلمش و جمع قیلمش بولدیلمی؟ و هم اول کتابلرنگ مگرچه یلدرن بیرلی نه روشده محافظ قینوب و یازلوب کیلولرندن و بر لساندن بر لسانغه ترجمه قینولرندن بحث قینور.

مثلا: توراتلر و سائر کتب اسرائیلیه لر، میلاددن ۲۸۵ سنه قدر ایلمک عبرانی تللرندن یونان تللرینه ترجمه قیندیلر. صوگره میلاددن صوگ ۳۸۵ سنه لرندن باشلانوب ۴۰۵ سنه گه قدر، تورات و انجیل کتابلری، لاتین تللرینه ترجمه قینوب (وولغات) دیب معروف اولمشلر ایدی. و بر طرفدن سریان تللرینه ترجمه قینوب ۹ نچی عصر میلادیده اسلاوجهغه ترجمه قیندیلر. صوگره جرمان تللرینه ترجمه قینوب تارالدیلر که: تاریخ ادیان درس لرنده جمله سندن بحث اولنور. اصللری ایله ترجمه لر آراسنده محاکمه لر اجرا قینور. توراتلر ایله، کتب اسرائیلیه لر دخی بابیلرنگ قدس شریف گه استیلا قیباغان وقتلرنده احراق قینوب یوغالولاری و صوگره مونلرنگ کیملر طرفندن احیا قینولری و یازلولری تدقیقلر قینور و هم قولده غی کتابلرنگ مندرجه لری علوم و فنون عالم لری ایله مناسبتلری بارمی یوقمی بو حقه ده اعتبار ایتلور. اوشبو بحثلر قرآن شریف و آحادیت نبویه حقه ده اجرا قینور. یعنی قرآن شریف حضرت محمددن تواتر طریقچه نقل قیندیی یا که استفاضه طریقچه می، حضرت پیغمبرنگ اوز وقتنده یازلدیی و جمع قیندیی، تلدن تلگه ترجمه لر آرقیلی نقل قینوب کیلیدی یوقمی، علم و فن عالمی ایله مناسبتی نیچوک؟ تاریخ ادیان درس لری ایسه مونلر نی ایضاح قیلوب بیرر.

(۴) کیسالر، مسجدرنگ تاریخلرندن بحث قینور. مثلا: قاتولیک کیسالرندن و آنلرنگ اماملری اولان پاپالرنگ حاللرندن لایخطی لق معصوملق دعوالرندن، آنلر ایله انیالرنگ سنلری طریقلری آراسنده بولغان مناسبتلردن کیسالرنگ اربابی ایله انیالرنگ آراسنده مناسبت و فلانلردن، مسجدرنگ و آنلرنگ اماملرنگ تاریخلرندن بحث قینور.

امام و مدرس سرورالدین بن مفتاح الدین.

عبرتلی سوزلر:

بختلی کشی شول: ایکدی وایکگانی اوزی آشادی. بختسز کشی شول: ایکدی، ایکگانی باشقه لرغه قالدروب اوزی آچ حالده کیتدی.

آز سوز برله کوب معنا آ کلاتوچی عقلیدر. عقللی آدم بلگانینی سویله می، احمق آدم سویله گانی بلمی.

قرآنىك ايك الك باصولفان ترجمىسى

ياوروپا دة مطبعه ايجاد ايتولگاج، ايك الك شول روبيرت رەتيسكى نك ناچار ترجمىسى باصولدى. انى شويتساريده «بازل» شهر نده ۱۵۴۳ يل پروتستانت تە اوردور بوخان - بيليارده نشر ايتدردى. بوگا مشهور لوتير هم ايدهشى ميلانختون دة قاتشوب آر طرفدن مقدمه يازلدى. هم اسلامغە قارشى رديه لر علاوه ايتولدى. شولاي بولا توروب بو ترجمەنگ طاراتلوى پاپا طرفدن منع ايتولدى. بو منعگە سبب يگرەك پاپانك زور دشمانلرى بولغان لوتير بلەن ميلانختون نك قاتشولرى ايدى. بوندن صوك ايتاليالى آندرى آريباوى شول روبيرت نك لاطينچە ناچار ترجمەسندن قرآنى ايتاليانچەغە ترجمە ايتدى. بو ترجمە ۱۵۴۸ نچى يلدە وينيتسيەدە طبع ايتولدى.

۱۶۴۹ يلدە استانبول دىغى فرانسوز ديپلوماتى آندرى ديورەى قرآنى اصل عربچە دن فرانسوزچەغە ترجمە ايتدى. بو ترجمە ۱۶۴۹ و ۱۶۵۵ يللردە پاريز دة طبع ايتولدى. بو ترجمە لردە پاپانك جزاسينە ئلە كديلر، بوندن صوك كاتوليكلرگە قرآنى ترجمە هم نشر رسما منع ايتولدى. بوگا قاراماسدن شوشى ايكي. ترجمە ياوروپا دة اعتبار قازاندى. بو ترجمە لردن قرآن باشقە ياوروپا تلرینە، نيمسچە، فلمنگچە، انگليزچە گە هم آخردن روسچەغە ترجمە ايتولدى. آندرى ديورەى ترجمىسى پاريز دة قات نشر ايتولدى. بوندن صوك پاپا طرفدن دەميسونيرلك مقصدى اوچون قرآنى ترجمە ايتونك كيرەكلىگى اقرار ايتولدى.

پاپانك رخصتى بلەن لودويك ماراچى قرآنى لاطينچەغە ترجمە ايتوب عربچە متنى بلەن ۱۶۹۸ نچى يلدە پاروى دة نشر ايتدردى. بو ترجمە گە اسلام هم قرآنغە قارشى اوزون رديه علاوه ايتولدى. ماراچى ترجمىسى اوز وقتندە ايگ درست هم اوگابلى ترجمە گە حساب ايتولە ايدى. ماراچى قرآنىك آكلوى خيتيرەك اورنلردە عربچە تفسيرلر (بيضاوى، زحشرى، سيوطى) دن شرحلر آوب آرنى دة لاطينچەغە ترجمە ايتكان. ماراچى ترجمىسى حاضرگە قدر ياوروپا دة قيمتى يوغالتماعان.

حاضرگى كونده اسلام دىنى بلودە ايگ آدەغى صفدە تورا تورغان نيمس چالمى گالدتسيئر بو ترجمە حقتندە: «كاتوليک عالمى لودويك ماراچى نك خدمتى بيلگولى مقصد اوچون اشە نوينه قاراماسدن، اسلامنى اوگرە نوددە بيك اهميتلى اورن توتدى؛ قرآن نك عربچە تفسيرلرن اوگرە نورگە اول باشلاب. مال كورسە تدى» دى (۱).

XIII نچى عصر دة آلفونس X نچى نك. قرآنى غە توگل حديثى دة ترجمە ايتەرگە قوشووى آكلاشولسەدە، قرآنىك دة بتون ترجمەسى چقىمى؛ عرب تلىنى بيك ياخشى بلە تورغان، قاهرەدە توروب قايتقان ريكولد اسملى ماناخ قرآنى لاطينچەغە ترجمە قىلورغە باشلاسدە تمام ايتميچە طاشلادى. قرآنى ترجمە اورنيە قرانغە رديه يازو بلەن شغللەندى (۱).

XIII نچى عصر نك آخرنده بيتدروپاسولە ديگان كشى اسلامغە قارشى رديه يازوب قرآن نك كوب يرلرن ترجمە ايتدى.

XIV نچى عصر دة قرآنى ترجمە ايتوجيلر بولمادى. فلسطين، شمالى آمريقا، مصر لردە يوروب قايتقان عرب تلمى بيك ياخشى بلە تورغان رايمون لولى اسملى ميسونير اسلامغە قارشى لاطينچەغە توگل بلەكە عربچە رديه لر يازسدە قرآنى ترجمە ايتمەدى، بارى اوز كيرەگى اوچون آيرم آيرم بر نيچە اورنلرنى غە ترجمە ايتدى. XIV نچى عصر آخزلرنده ديونيسى ريككيليسكى قرآنغە، مشهور بيش جلدلى رديه سن يازدى. اول اوزى عربچە بلمگانلكدن شول روبيرت نك موفقيتسز ترجمەسندن قائدەلەندى.

عموما علمى مسئلەر بلەن شغللنو ترقى ايتە باشلاغان XV نچى عصر دة ياوروپا قرآن ترجمە لرینە بابودى. رەتدن دورتەب ترجمە چقدى. بولر آراسندە اهميتلرەكلرى: دمشق وينيتسيە كونسولى ايوان سيگوريسكى ترجمىسى. بو ترجمە ژان ژريميرين نك «قرآنغە رديه» سینه اساس بولدى. ايگ قزق. اهميتلى ترجمە خرستيان دينيە چقغان اسلام عالمى ابن عبدالله والينسيە ترجمە سيدر. بو كشى خرستيان دينن قبول ايتكچاخون آندريس ديب آتالوب كاتوليک پوبى بولدى. آنك حقتندە هر ايكى دىنى ياخشى بلە ايدى، ديلر. اول «غرناطه» دة بيتاق مسلمانلر نك خرستيان دينيە كرولرینە كوب ياردم ايتدى. غرناطادن آرغونيه گە باروب آندەدە ميسونيرلك خدمتى دوام ايتدردى. موندە اول اوز نك حاميسى كاراليوا اينزايلا اولگاج ۱۵۰۷ نچى يللردە قرآنى آرغون تلىنە ترجمە ايتدى. لىكن تأسفكە قارشى بو ترجمە بتون كويگە ايرشمەدى. بو ترجمە دن نمونلر آ. كريمسكى نك «اسلاميت تاريخى» اسملى كتابينك II نچى جلدينك II نچى قسمنده حاشيەسندە كورسە تلگان.

(۱) ايتاليانچە يازلفان بو رديه لاطينچەغە، يونانچەغە هم آخردن مشهور لوتير طرفدن نيمسچە گە ترجمە ايتلوب ۱۵۴۲ نچى يلدە وينيتبيرغ دة طبع ايتولدى.

(۱) فارارغە VII, Гальдъэра, 'Исламъ' и Гл. Литературы.

موندن صوڭ عرب تلى متخصصى جورج سٹل اسملى انگليز، قر آنتى انگليز چه گه ترجمه ايتدى. جورج سٹل ترجمه سینه شوشى ماراچى ترجمه سى اساس بولدى؛ اول آندن فائده لهندى. ماراچى كېي سٹل ده ترجمه سینه محمد (عليه السلام) واسلام غه رديه يازوب هم آخري نه شرح علاوه ايتو برله ۱۷۳۴ نچى يلد «لوندون» ده طبع ايتدودى. سٹل نك او كاپلى، قسقه ترجمه سى كوب اور نلر ده مستقل بولمىچه ماراچى دن آونغان بولسه ده، ياوروپا ادبيات ده ماراچى ترجمه سىنى قسقلادى. شرحلى هم مقدمه سى بلهن قات قات باصلوب تورلى تللر گه ترجمه ايتولدى. نيمس عالمى «فيشر» بو ترجمه حقنده: «بونك حاضر گى يا كا نشرلى ده فن نقطه نظر نندن اوزلرن حقلى آلار» دى.

شولاي بوندن ايكي يوز يللر الك گنه ياوروپا ده قر آن نك ره تلى ترجمه لرى چقدى.

XVIII، XIX نچى عصر لره ياوروپا ده عرب تلى او گره نوده گى موفقتلر سببلى قر آن نك نه ليدن نهلى يا كا ترجمه لرى چغوب توردى. بز بوندن صوڭ آن نك اهميت سز ره كلرن يا كه آرتق مشهور بولماغان تللر گه ترجمه لرن قالدروب بر نچى اورون توتقانلرى حقنده سويليمز.

ديورده ترجمه سندن صوڭ فرانسوز چه ساورى ترجمه سى چقدى (۱۷۸۳ يلد). بو ديورده ترجمه سندن كوب آلد ايدى. بونى مشهور كازيميرسكى ترجمه سى اعتبار دن توشوردى؛ بونك بر نچى نشرى پاريز ده ۱۸۴۰ يلد. بو ترجمه هر يره زور اعتبار قازاندى؛ هر وقت فرانسوز چه نشر ايتلوب هم تورلى تللر گه ترجمه ايتلوب طورا.

ايندى نيمسچه ترجمه لر گه كيسهك، قر آن نيمسچه گه ايگ الك ايتاليا نچه آذرباوى دن، فرانسوز چه ديورده دن، لاطينچه ماراچى دن، انگليز چه سٹل ترجمه لرن نك گنه ترجمه ايتولدى.

XVIII نچى عصر آخزلر نندن باشلاب نيمس نك عرب تلى متخصصى قر آنتى اصل عربچه دن ترجمه ايتو باشليلر. كوبدن توگل نيمسچه اوللمان ترجمه سى زور اعتبار ده ايدى.

بر نچى نشرى ۱۸۴۰ ده ۹ نچى نشرى ۱۸۹۷ ده لپسيغ ده. الف ليلة وليلة مترجمى خنين ده قر آنتى نيمسچه گه ترجمه ايتوب ۱۹۰۱ نچى ده نشر ايتدودى.

بو ترجمه لر حقنده متخصصلر بايتاق كيمچيلكلر بار، ديلر. ريو ككير، قر آنتى بتونلهى شعر ايتدروب ترجمه ايتدى. بو ترجمه ۱۸۸۸ نچى يل فرانكفورت ده نشر ايتولدى.

كلامروت، قر آنتى اصل عربچه سینه اوخشاتوب سجعلى ايتوب ترجمه ايتدى. بو ترجمه ۱۸۹۰ ده غامبورغ ده نشر ايتولدى. بو

ترجمه لرى ادبى جهتن اهميتلى اورن توتالر.

مستشرقلر نك باباسى ديب يورتله تورغان فلهيشير ترجمه سى يازما كوينچه نشر ايتولمىچه يانا.

قر آن نك انگليز چه ترجمه لرى ايگ ياخشى ترجمه لرن حساب ايتوله. جورج سٹل دن صوڭ لئن ترجمه ايتوب، بو ترجمه بر نچى مرتبه ۱۸۴۳ ده لوندون ده نشر ايتولدى. ۱۸۷۹ ده مشهور انگليز عالمى استنلى لئن پولى طرفندن قارالوب طاعن نشر ايتولدى. رادوئيل سورهلر نى نزول ترتيبه سالوب، سوره ترتيبلر بتونلهى اوزگار توب ترجمه ايتدى. (بر نچى نشرى ۱۸۶۱ ده، يا كا نشرى ۱۸۷۶ ده لوندون ده) رادوئيل حقنده، كوچى يئكان قدر سورهلر نى نزول ترتيبى بونچه جيا آغان، ديلر. رادوئيل نيمس مستشرقى نه ليدكه خدمت لرن نك فائده لغان. سورهلر نى ايگ الك نزول ترتيبى بونچه جيار غه طرشوچى شوشى نه ليدكه در. بوندن صوڭ پالمير ترجمه سى ۱۸۸۰، ۱۹۰۰ نچى يللر ده او كسفورد ده نشر ايتولدى.

روسى نلنه ترجمه لر

ترجمه لر حقنده سويله و دن الك، روسيه ده قر آن باصدرو حقنده بر ايكي سوز:

روسيه ده قر آن ايگ الك مسلمانلر طرفندن نشر ايتولمىچه حكومت طرفندن ۱۱ نچى يكاترينا (نه بى پادشاه) حسايينه ۱۷۸۷ نچى يلد پيتر بورغ (پيتروغراد) ده نشر ايتوله. حكومت طرفندن بر نچى مرتبه قر آن باصدرو ميسيو نزلك مقصدى اوچون بولمىچه بلكه، ۱۱ نچى يكاترينا نك اسلام دينينه تعصب سز قاراون كورسه تو اوچون در.

۱۱ نچى يكاترينا نك قوشووى بونچه، قر آنتى عثمان بن اسماعيل اسملى ملا قاراب باصدرا. شوشينك صو كنده غنه قازانده مسلمانلر طرفندن قر آن باصدرا باشلانا. ترجمه لر گه كيسهك، روس تئلده ياخشى ترجمه لر يوق. I پيتر پادشاهلىق وقتنده قر آنتى بر نچى آندرى ديورده دن پوستيكوف ترجمه ايتدى. بو ترجمه ۱۷۱۶ ده پيتروغراد ده نشر ايتولدى.

II يكاترينا زماننده طاعن شول ديورده دن وير يوفكين ترجمه ايتدى. بو ترجمه ۱۷۹۰، ۱۷۹۱ نچى يللر ده پيتروغراد ده نشر ايتولدى. ۱۷۹۲ نچى يلد كالما كوف انگليز چه سٹل دن ترجمه ايتدى. بو ترجمه ده ايكي جز ده پيتروغراد ده نشر ايتولدى.

موندن صوڭ نيكولايف اليكساندر II نچى زماننده فرانسوز چه كازيميرسكى دن ترجمه ايتدى. ياخشى اوق اعتبار قازاندى. بر مرتبه مهسكه وده ۱۸۶۴ ده نشر ايتولدى.

۱۵۷۶، ۱۸۸۰، ۱۹۰۱ يللر ده قات قات نشر ايتولدى.

تورکستانده بو کونگی حیات

❖ ❖

آنا تلی و امان

اسلام دنیاسینگ هر گوشه‌سند اولدینی کبی اورتا آسیا تورکر ندهده علم یورطبری، فکر و قلم اربابی صوگ و قتلرغه قدر ملت تلی، آنا تلی، خلق شیوه‌سی و ادبیاتی کبی نرسه‌لر ایله برابر توری حساب طوتمادیلر. مدرسه‌لرگه بزده نیندای وظیفه‌لر بوکله‌نگان بولسه تورکستاندهده شونک تمام اوزیدر.

آنا تلی (اوزبک شیوه‌سی) آندهده خلقینگ عقیده‌سن بوزا طورغان توری اوهم و خرافات مجموعه‌لرن کوبایتوگه کوب وقتده قورال ایته کیلدی. طورمش فاجه‌لری، باشدن آغلسه‌ده، انقراض خسته‌لکری دهشت حالنده بولسه‌ده بولارنی کوروچیلر، تصویر ایتوچیلر، آنا تلین طورمش کوزگوسی صورتینه قویوچیلر و امی خلقنی سویله‌رگه و یازارغه اوبره‌توچیلر بولمادی. بلکه علم و اخلاق تریه‌سندن محروم طائفه‌لرنک، زوالی ملت. اعضالرینگ منفور حسلرن، وحشی طویقولرن، اوباندرا و آلارنی بوزوقلغغه ییته‌کی طورغان منظومه‌لر، مسجع حییتقلر و شعرلر تازاتولر دائما بولوب طوردی. اسم اعظم، باقرغان و فضائل الشهورلر کبی سیمز لقمه‌لر صاتوب دیانت کورساتوچیلر، قارا کغولقنی فرصت و غنیمت بلوچیلر بزده بولغان کبی البته آندهده بار ابدی و هنوزده بار.

آندهغی طاش چایخانه‌لرنک نی ایچون آچلغانلقلری، لیتوگرافلرنک نرسه‌لرگه همت صرف ایتکه نلکری تورکستان لیگیندلی شهادت بیرگانچه‌در. آدم کوتاره آلماسلق مصورالف لیله‌لر، لیلی و مجنونلر و صاناب بتورمه‌سلك ییاضلر، عشق نامه‌لر همتسزگنه وجودگه چقماغانلردر. لکن بولارنک هیچ بری آنا تلی نامینه اشله‌نگان نرسه‌لر توگلدنر. خلقنی آلاو مقصدی باشقه برار توری یول ایله حاصل بولسه ایدی شبهه‌سز شول یول اختیار ایشلگان بولور ایدی.

هر اشد آنا تلینه التجا ایتو کبی طبیعی بر اسیرلکدن هیچ بر وقتدهده قوتولا آماغان تورکستان مسلمانلری بو کونگه قدر آنا تلیرینه احترام ایتمه‌دیلر. هله تورکستان پرافیسورلرینگ عریچه

گوردی سابلوکف، میسیونرلک مقصدی اوچون قرآتی اصل عریچه‌دن ترجمه ایتدی. بو ترجمه بیک آز معلوم. سابلوکف حرفیاً ترجمه یولنی توتقان، شونک اوچون کوب اورنلری اصل قرآغه قارامیچه آکلاشولماسلق، بعض اورنلری بتونلهی معنی‌سز بولوب جقغان (۱).

۱۸۷۹، ۱۸۹۶، ۱۹۰۵ یلدرده بر نیچه مرتبه قازانده نشر ایتولدی. ۱۹۰۵ ده عریچه‌سی بلن برگه باصولغان.

مه‌سکوده لازاریفسکی اینستیتوت پرافیسوری کریمسکی ننگ «قرآندن لیکسیرلر» اسملی ایگ اول اینگان (مکده) سورهلرنگ ترجمه‌سی اینستیتوت استودیتلری اوچون لیتوگرافیه‌ده گنه باصولغان (۱۹۰۵ ده).

❖ ❖

کورنه‌که. قرآن کریم اهمیتی یاوروپا تللرینگ بارسینه‌ده برجمه ایتولگان. بونک اوستینه یاوروپاده قرآن کریمگه نه‌الله نیقدر لغت کتابلری، فهرستر (۲) توزولگان. بوندن صوگ قرآن کریمنگ ادبی قیمتی حقیده یاوروپا عالمرینگ فکرلری یازلور. ایندی محترم موسی بیگیف، ضیاء الکمالی جنابلری اوزلرینگ ترجمه‌لری نشر ایتدرسلر، بو یولدهغی زور کیمچیلگمز اوتلگان بولور ایدی.

عبدالاحد غفاروف. قازان.

شعر:

لذت نرسه‌ده

جهانده وار اولانچه بر نفس صحت غنیمتدور
جهانک صاغلی جهان شادلقده‌ده قیمتدور.
سلامتکده‌دور لذات دنیا یوقسه ای قارداش!
بو دنیا برله مافیهای مهروب طبیعتدور،
سلامت اولمالی سن دنیاده هر بر سقمردن
بدنگه خسته معلوم؛ دنکی سو عقیدتدور

معلم شاکر المختاری. سمرقند.

(۱) А. Крымского . исторія арабовъ и ихъ литературы . част. II ст. 200.

(۲) بو حقیده ایکنچی مرتبه سوز بولور.

ایچون ییگل افاده لردن مرکب جمله و کله لرنک بر برینه یابشدرو و تزلووندن حاصل بولادر. بیرلیر اوز شیوه لرن ییک شما ایتوب نزاکت ایله سویلیلر. خصوصاً یاش بوونلر تیاتر و صحنه لرنده شیوه لرنک یاغملی بولووندن کوب یاردم کوره لر. برار مسئله نی تورکستانلیر له سویله بیا که یازوب آ کلا تاقچی بولساق بعضا شاقطای مشکلا کله که اوچر ارمز. بو مشکلا کله لردن یالغوز شول شیوه که خاص بولغان افاده و کله لیر یاردمی ایله گنه قوتلمق ممکندر. تورکستان شیوه سنده تاتار تلنده بولماغان ییک کوب ییگل افاده لر، معنالی کله لر واداتلر بار. شولایوق تاتار شیوه سینک بایتاق خاصیتلری ده اوزبک شیوه سنده یوقدر. بز بو حالنی تورک شیوه لرنیگ همه سنده کوروب یوریمز. آلا رنک برنده بولماغان خاصیت و کیلشلیک، یاغملیق دائماً ایکنچیلر نده کورلوب و چغوب طورادر. بو حال مطبوعات ایله شغله نوچیلر که یگره کده معلوم بولسه کیره ک. دیمک تورک-تاتار شیوه لرنده بولغان بتون خاصیت و مزیتلر باری بر که جیلوب بر یگره کورلغانده ییک تیره ن و بای بر تل حاصل بولاجنی شبهه سزدر. تورکی تل شعبه لری باری ده بر آنانک بالاری بولغانغه کوره بر برلینه محرمدلر. آرلرنده غی مسافه و اقلیم دن باشقه اصلده بولارنی بر برندن آیورغان بر نهرسه ده یوقدر. کامل بر نهرسه جزئر که آیرلغاج آنک کالتی جزئرنگ هر برینه بولینور فقط اول جزئرنگ هیچ بری کل قدر کامل بولا آلماسلر. بو حال تورک-تاتار تل و ادبیاتده ده شولای بولور دیب اولیمز و امید ایتمز که هر یبرده آنا تلی و ملی ادبیات آیاقغه باصنه، مملکتیمزنگ هر طرفنده طوروجی تورک-تاتار عنصری عمومی مدنیت آغومینه قوشلوب ییتسه؛ تل، ادبیات و تاریخ مسئله لری ده شاید عمومی شکلن آلوب بو خصوصده جدی تدبیرلر قیلناچقدر.

آنا تلی مسئله سی تورکستانده بو کونده ده ئلی جدی بر صورت آغانی یوق. اورتاده ملی مطبوعات کبی مبادله افکار واسطه لری بولماغانغه خصوصی کشیلرنک فیکرلری، آه و زارلری هیچ کمنگ قولاغینه ایشتماسدن دیوارلر آراسنده قالا پارادر. بو نقطه دن قاراغانده ملی مطبوعاتنگ هنوز آیاقغه باصا آلامای تورکستانده املا و شیوه تورله نوگه یول آچار. چونکه آنده غی لهجه لرنک بولغانچه فرقلرینه قاراماسدن ولایتلرده گی خلقلر اوزلرنجه سویلیلر، اوقیلر و یازلر. مکتبلر و معلملرده عمومی بر اساس و قاعده که بنا قیلوب اش یورتمیلر. اگرده ملی ادارلر بولوب مذکور حاللر که بو کوندن اوک نق دقت ایتمسه و تیوشلی تدبیرلری قیلنسه بتون تورکستان اوچون عمومی بر املا ترتیبی ییک ممکن اییدی. حاضرنده تورکستان یاشلری آرهنده آنا تلینه محبت و میل عمومی

درسا کله رنی تورک بالارینه فارسیجه تقریر قیلوب اولتورشلری تکلفنگ چیگینه باروب ییو کبی لزومسز اش بولغان آنا تلینه ده ییو ک بر حقارتدر.

عموما مدرسه اهلی ۲۵ شار اوتوزار ییل عمر صرف ایتوب عربچه سویله شه آلماسلرده خلق بلمه گان تورلی لغتلرنی بلولری آلا رنک بورون کوتورولرینه ایرک بیر، آنا تلی عوام تلی صورتده کورلوب اول عقللی باشلر نظر نده قیمتین یوغالتا حتی حقارت که ییله دوچار بولنادر.

تورکستاننگ ایسکی ادبیاتده بزم آ کلا و مزغه کوره آنده غی آنا تلینه (اوزبک شیوه سینه) حرمت کورسه تلمی. شعر لرنک، ادبی پارچه لرنک کوزه تکان نقطه لری اوزلرنک موضوعلرنده نیچو کگنه بولسه ده اوقوجینک طویغولرن او یاندر، حسیاتنی قوزغاتودر. بو مقصدغه ایر شو ایچون یازوچیلر فارسیجه، عربچه که کروب یوغالار، آنا تلی خاطر لرنده کیلمیدر. تورک-تاتار عنصرینک عموما ایسکی ادبیاتده شول حالنگ حکم سوروی، مذکور ایکی تلدن باشقه لرغه ده، کیره ک قطی، کیره ک اصلاوه ن بولسون اوچر اغان بر خلقنگ تل و شیوه لرنه تقلید ایتولری تورک قومنده آبروچه کورلگان تقلید استعدادی دیسه ک یاریدر. لکن بو حاللرنک کوکلسز نتیجه لری ایندی کورنه باشلادیلر. مونک یاش سببی بو قومنگ اوزلرن مطلوب درجه ده تانی آماورلندن بیگره ک، تانیمازغه و آنا تللرن سویمه زگه اچار ایتوچی قارا کوچلر دیسه ک یاریدر.

تورکستان خلقی ده بو حالدن قوتولا آماغانلر. بتون تللرن فارسی تلی قوچاقلاب بو کونده آرنوب چقا آماسلق بر ره وشکه ئهورلمشدر. اوزبک شیوه سی اول الکا ده گی اورلرغه قاراب (تاتار-میشارلرده بولغان کبی) ینه تورلی لهجه لر که بولینه در. بو آیرمالرنی بز تاشکنند ایله فرغانه شهرلرنده گی خلقلرنک سوزلرندن آ کلاب و بعض تورکستانلی برادرلردن صوراشوب بلگان ایده ک (۱). لکن بو فرق اصل کلمه لرده آز بولسه کیره ک. کوربه ک جمله لر وترکیملر آرهنده غی اداتلرده، سویله و هم یازو ره و شلرنده در. فرغانه و بخارا یاقلرینه بارغان صابن فارسی تلینگ تأثیری آرتا باروویده سیزلدر. بوده تل و شیوه نگ اوزگارووینه بر سبیدر. بر ولایتده بولماغان تورلی عرف عادتلرده ایکنچی ولایت خلقلرنده کورلگالیدر. بولار کبی حاللرنک هر بری عمومی شیوه نگ تورله نووینه سبب بولورغه یاریلر.

تورکستان شیوه سی سویله اوچون آوزغه یاغملی، آ کلا ر

(۱) اداره که آلمانک هر طرفدن کیلوب طورغان تورلی یازمه لرده

تجر به مزگه واسطه بولار ایدی. ع. م.

خلق شيوه سندن چوپله نگان بايتاق قاعده لرده عمل گه قوبلغان ايدى .

بتمه دى . ع . رؤف مظفر .

اسلام و آنا تلى

بو يلغى «شورا» نك ۳ نچى عددنده، بايتختده اوقوچى بعض ياشلر مز: «اسلام دينى و آنا تلى» طوغروسنده دينى عالملر نك مذا كره لرينه بر نيچه مهم سؤاللر تقديم ايتكانلر. بز اوزمىزنى دينى عالملر من جمله سندن صاناماسه قده، دينى مدرسه ماذونلر نندن بولومز اوسته شولوق مدرسه معلم لرنندن بولديغمىز دن بو فوق العاده اهميتلى مسئله طوغروسنده اوز طاوشمىزنى ايشتدروب قالدروغره حقمىز بار ديب بله مز. شونك ايچون بو حقدده بر آزسطرلر قارالماقچى بولدىق. قرآن و حديث قاراشنجه، تل عبادتلىز نك (يعنى غاز و ماثور دعالر نك) قايسى تلدده بولورغه تيوشلگى هر كم آكلار درجه سنده واضح بولماسه ده، اسلام عالملىز نك قاراشنجه (امام اعظم مستنا) بو بيك . آچق: اولده غاز و ماثور دعالر مطلق عرب تلىنده بولورغه تيوش دن عبارتدر .

بو نماز و ماثور دعالر با خصوص نماز و آنك كيفيتى مسئله سنده يعنى آنك نيچك و نى روشلى كيره كلگى طوغروسنده عقل يورتو، باش واتو آرتق بيهوده بر حر كى تندن بولسه كيره ك. چونكه اول بز نك اختيارمزه توكل . شارع نيچك قوشقان ونى روشده اوقورغه بيورغان بولسه بز نك ده شونى نقطه بنقطه يرينه يتكرودن باشقه بر چاره مز يوق . قرآنده گى اقامه صلاقه دائر آيتلر دن الله تعالى نك نرسه اراده قيلغانلغى، رسول الله حضرتلر نندن باشقه معلوم توكل . اول آيتلر دن رسول الله نرسه مراد، و اول مراد نك نيندى كيفيتده اوتلهور گه تيوشلى بولويچلغىن محترم صحابه لرينه اوگره تكان . افنديز عليه الصلوة والسلام حضرت نلر نك اول اوگره تكان نرسه سى على التوارث بز گه و بز نك شوشى كونمز گه كيلوب ايرشكان . شونك ايله برابر آنك بر گنه نقطه سنده اوز گار تور گه يارامى . اوز گار ديجى، اول ايسه نماز بولودن چغا . بو مسئله لر اجمال مجمل مسئله لرى بولوب مونك اورنى اصول فقه كتابلرى بولغانلقدن آنى بو اورنده آرتق تفصيللاب توروغه حاجت يوق . فاتحه (الحمد) سورده سون هم باشقه آيتلر نى تاتار تلىنه ايله ندروب اوقوغان وقتده گرچه مفهومى بر بولسه ده رسول الله قوشقان روشدن اوز گار چكى ييلگولى . بولار نك مفهومنگنه اوقو، نماز ايچون يته ده قويا ديب

بر حالدر . آلا هر برى اوز تلر ننده مكمل مطبوعات و ادبيات بولون تيلير و مومنى صبر سزلق ايله كوتالر . لىكن مع التأسف بو تلهك و آرزولر قىلبدن هنوز طشقنه چغا آلميدر . مثال اولارق بز بو كونده تور كستان ياشلرى طرفندن يازلغان هر تورلى كتاب و رساله لرنى، ادبى پارچه لرنى آليق . آنده غى مجموعهلر آنا تلى محبى طرفندنغه توكل مى شاعر و ناظم اورنن طوتقان ذاتلر طرفندن يازلسه لرده آنا تلىنه ياردمچى بولو شىكلن آلب ميدانغه چقاغلرلى يوقدر . صاف خلق شيوه سنده ادبى قىلوب يازلماغلرلى ايچوندر كه اول مجموعهلر توبان صنف خلق آره سینه طارالا آلى . موضوعلرى نى قدر مهم بولماسون گرچه قيمتلىرى بولسه ده آلا خلقده آنا تلىنه محبت طويغوسن طودرا آلميلر .

بو و بو كى حاللر بار سى ده آنا تلىنه محبتى توكل احترام سزلقنى يازوچىلقدده، تل و ادبياتده يالانغا چلقنى كورساته در . شول قدر بسن خاطر دن چغارماسقه تيوشدر كه تور كى شيوه لرشله نمه گان صورتده بدوى بر حالده درلر . آلا رنى مدنى بر قالبغه قويا ر ايچون، آلا رغه كالت تخملىرى ايگوچى مريبلر كيره ك . تل و ادبيات سويوچيلر و مذكور مقدس اشركه اوزلر نده برار تورلى اقتدار بارلغىن حس ايتوچيلر مقصدغه قارشو دوام ايتمه سكه تيوش ايدى .

بر وقتده تور كستانده غى صوگنى مطبوعاتى، بو جمله دن مكتب كتابلرن جيوب تل، املا و پيداغونيه جهتلرينه بر آز دقت صرف ايتكان اينك . نتيجه ده معلوم بولديكه درسلكرده ده املا مسئله لرينه هيچ دقت ايتلمگان . تورلى درسلكده املا نك تورليچه بولوى كورلگكچ بر گنه درسلكنى و ياخود بر يازوچى طرفندن ترتيب ايتلمگان تورلى درسلكلرنى صناشدرلدى و چاغشدرلدى . موندده نتيجهلر صوگ درجه ده غريب بولوب چقديلر . بولار حقدده مخصوص جدولر مز بولسه ده حاضر گه آلا رنى قالدروب مقصدغه كيليك :

بر كنه نك بر درسلكده ۷-۸ شكلده يازلوى، هر درسلك ويا مجموعه يازغان صاين يازوچيلر نك تورلى املا قوللانولرى (۱) تل و املا مسئله سینه تل ايله گنه دقت و محبت كورساتولرن بلدره، هر ولايتده بو حال شولاي دوام ايتكانده و مسئله نى اطرافلى اولاره ق حل ايتو تدبيرلرى تيزره قىلنماغانده تور كستان املا سينك تورلى اورنده تورلى رهوشده عمومىلاشويينه يول آچالدر . شونك ايچوندر، كه «صدائى تور كستان» جريده سى نيندى قارا كغو و چواچق بر محيطده بولسه ده تل و املا مسئله سن قوزغادى . مذكور غزته نك اوزينه خاص بر املا ترتيب ايتره گه كر شلوب

(۱) مستفاد بولسه ده النادر كالمه دمدر .

موندی نی قدر باش و اتقاندوده سر و کهنه توشنو، سیبلرن آچق ایتوب بلومکن تو گل؛ بلکه محال بولغان شرعی مسئله رطوغرو سنده، فلسفه صاتوب «نیگه آلی کیرهك، نیگه بولای یارامی؟» دیب عقللی باش بولورغه طرشقانیجی شارع قوشقان عبادتی اوز ایتنکانهچه یرینه یتکرورلر مک کره آرتق بولاققدر. هیچ بر ضرورتسز شیکلی نرسه لرگه ارتکاب ایبولر نی اورنلی دیب ایتورگه بزنگ تلمز بارمی.

اسلام عالمترینگ غاز و مآثور دعالرنی مطلق شارع قوشقانیچه اوقورغه دیب ایتنکانهکلرن یوغاریده بیان ایتدک. ایندی جمعه خطبه سی طوغرو سنده اسلام عالمدری و فقهارلرینک بیان لرن بیان ایتوب اوتیک: آلا رایتوونچه جمعه خطبه سی (یعنی حمد صلوات ثنا قدرسی) مطلق عربچه بولورغه تیوشدر. آلا رایتلر: (۱) جمعه خطبه سن عربچه اوقی بله تورغان کشی بولماسه، اول وقتده جمعه اوقولمیهچه اویله گنه اوقولور. (۲) عرب بولماغان یعنی عجملرگه (۱) فرض کفایه طریقیچه بلورگه تیوشلی. اگر آرلرندن برسی ده بلمه سه اول وقتده بارسی ده گناهلی بولورلر. آندی حالده اویله گنه اوقولور. (۳) اگرده شدتلی مانعار سبیلی عربچه خطبه اوگره نو ممکن تو گل ایکان، اول وقتده مترجم واسطه سی برله اوز لغتاری برله ده اوقی آلورلر. اگرده ایندی اول خطبه نی یاخشی و یا گلشسز ترجمه ایته آوچی بولماسه اول وقتده اویله گنه اوقولور (۲). کورینه که اسلام فقها سی، خطبه ننگ عربچه بولوون مطلق لازم تابقانلر.

بو زمانده غی اسلام عالمترینگ فکرلرینه کیلسهك: فاضل محمد رشید رضا حضرتلری، تو گل غاز و مآثور دعالرنی غنه عربچه اوقو حتی عربچه تل بلونی بتون مسلمانلرغه فرض ایکانون بیان ایته. آنک «المنار» ن اوقوغان کشیلرگه بو معلوم.

اوزمزننگ الوغ عالملمزدن موسی افندی جارالله حضرتلری «خلق نظرینه بر نیچه مسئله» سنده غاز و مآثور دعالرننگ مطلق عربچه اوقولورغه تیوش ایکانلنگ بیان ایته. بز ایکسی ایکی دیارده بولغان اسلام علماسینگ قویاشلری اور تنده طوررلق محترم ذاتلرنگ گنه فکرلرن بیان ایتدک. یوقسه اسلام عالمترینگ باشقه لری ده شول فکرده ایکانلکلرن سویابه توررغه حاجت یوق. بو طوغروده اسلام عالمترینگ قاراشی نیچک ایکانون بلور ایچون شوشی قدر کفایه ایته کیرهك.

سائل افندیلر، نماز و مآثور دعالر عربچه اوقولورغه تیوش بولغان تقدیرده، بو بزنگ برنجی تله گمز بولغان چیت تل تأثیرندن

(۱) موندی نی دم بولسه برسوز یا که جمله قالغاندر. «شورا».

(۲) المنار جلد ۱۴ ص ۸۳۱.

بز اویلی آلمینز. چونکه اگر مفهومگنه اوقو یته تورغان بولسه، آنی رسول الله حضرتلری آچق روشده بیان ایتنکان بولور ایدی. عربلر ایچون قرآن اوز تلر تنده بولغانلقدن آکارغه احتیاج توشمه گنדרده شونک ایچون آنی آچق روشده ایتمه گاندر دیب ایتورگه ده اورون یوق. چونکه شولوق الحمدسوره سینک هم باشقه آیتلرننگ مفهوملرن عرب لغتی برله ایکنجی بر طرزده اوقولر ییک ممکن بولغان اشلردندر. بو طوغروده نمازنگ بوزولوی ایچون آیتلرننگ قالبندن اوزگازولری یته. آنک ایچون قرآن دیب مفهومه گنه تو گل، بلکه ترتیبی ترلگان لفظاری برله نظمینه ایته. شونک ایچون بره و نمازینگ نمازدن کیتوون تلی ایکان اول کشیگه غازنی شارع قوشقان روشچه اوقودن باشقه چاره یوقدر. آنک نیگه عرب تنده بولوی لازم، بر کشی چن بوره گنندن (تمام اخلاص برله) اوز تنده نماز اوقی ایکان بو نیگه قبولغه آشمی؟ دیب اویلاوردی بیگوک اورنلی تو گل. بولای اویلاولر یه ملی وماتور خیاللر، جانغه یاغملی کارتینه لر. بولایغنه تو گل، حتی عبادتده تلنی حرکتکه کیتروب اوزدن مخصوص لفظلر چفارغه آنک معین حرکتلری بولوغه نی حاجت بار؟ چن اخلاصک برله الله تعالی گه قلبا طابشرلو، آنک نهاییه سز قدرت وعظمتن اویلاب، یرگان نعمتلرینه قارشی فکر ا تشکرده بولنو نیگه یتمی؟ بر یاتوب بر قاقوب تورولرغه نی حاجت بار؟ دیب اویلاولر و شوگا اوخشاغان ماتور خیال کارتینلرینه، عقلی فلسفه صمان نرسه لرگه چومولرده ییک ممکن بولغان نرسه لدره فقط، بو طوغروده بز آلی اویلاساقدی شارع بزگه یندی سیبلرگه مینیدر بعض عبادتلرنی آلی قلب برله گنه اوتهرگه قالدماغان. بلکه معین نظام و حرکتلی عبادتلرده اوتهرگه بیورغان. درست الله تعالی گه قلبا طابشرلوب، آنک نهاییه سز بولغان اثرلرن اویلاب آنی هر وقت ایسده طوتولرده بر عبادتدر. موندی عبادتی کونینه یش، آطنه سنه بر، یلینه ایکی مرتبه لرگنه تو گل بلکه هر ساعت و هر مینوت اوتهرگه ممکن. بو طوغروده فلسفه گه چومو یاری تورغان بولسه بولای اویلاولرده ییک ممکن: احتمال الله تعالی حضرتلری ضعیف آدم بالالرینه آندی معین وقتلرده مخصوص حرکتلر برله اوتله تورغان عبادتلرنی، آلارنی عبادتکه کونکدرو، قلب عبادتینه تمرین ایچون فرض ایتنکاندر.

بو طوغروده مک توری اویلاورغه، میلیون توری خیاللرغه چومارغه ممکن. لکن آندیلرننگ تمام سرینه، کهنه مطلع بولور آدم بالالرینه نصیب و میسر بولاق تو گل. شونک ایچون موندی مسئله لر امر تعبدی اول طوغروده عقل یورتورگه، فلسفه صاتارغه یارامی دیلرده.

بو قدر سوزلر یازوب کیلوومدن ایتورگه تله گانمز شول:

یوقسه: «اذا وسد الامر الى غير اهله فانتظر الساعة». بو حقه ضیاء الدین الکمالی، صنعت الله بیکبولات، محمد حنفی مظفر، حجة الحکیم محمودی، نجیب توتاری و شهر شرف افندیلر شیکلی فاضل عالم مزدن اوزلرینگ تحقیقی قلملرن تیره تورلن صمیم قلبدن اوتوب قالا. موسی افندی حضرتلری نگ بو طوغورده غی فکرلری معلوم. ملت خصوصاً بو مسئلهده اهللری طرفندن بیان ایتولگان فکرلرینگ قبول ایتسه کیرهک.

اورنیورغ معلملرندن: عبد الحمید المسلمی .
احمدولی اوتاکی .

اصل مسئلهدن یراق کیتولگان سببلی بومقاله دن بر آزجه لر نی توشررکه مجبور بولدق. بر مسئله نی حل قیلغان وقتده یالکیر شول مسئله نگ اوز اوستنده گنه یورو و چیت که چیقماو لازم. محترم موسی افندینگ «خلق نظرینه» اسملی اثرنده (۸۵-۸۶ نجی یتلر قازان ۱۹۱۲ نجی یتل) بو مسئله نی البته کوروب اوتکانمن لکن جواب یازغان وقتده اول اش خاطر مه کیلمگان، غفلت ایتکافن. ایسکیدن یرلی اوزمزننگ فکر مزده اوشبو روشده ایدی. حتی مونی ۱۹۱۰ نجی یتل «شورا» سندهده (۵۳۵ نجی یتل) بر آز سویله ب اوتکانمز.

حرمتلو معلملر اوشبو مقاله لر نده «المنار» ده بولغان برسوزنی اسلام فقهارینه نسبت ایتلر. بر مسلک نی اسلام فقها سینه نسبت قیلو ایچون «المنار» ده بولوغنه یتیمی بلکه اسلام فقها سندن بولغان معتبر اماملرنگ تحقیقلر نی با اوز اثرلر نندن و یاکه اعتمادی بولغان نقل عالملرینگ تألیفلر نندن تیکشیررکه لزوم بار. حنفیه مذهبده ظاهر الروایة مجموععه سی بولغان «المبسوط» ده ابو حنیفه، ابویوسف، محمد سوزلری روایت ایتولنه (ج ۱ ص ۳۶-۳۷) اما هیچ بری «المنار» دیگانچه توکل. شوشی قدر الوغ آدملر موافقت ایتمگان بر مسئله نی اسلام فقها سینه توکل بلکه یالکیر شونی سویله و چیلرنگ اوزلرینه گنه اسناد قیلورغه تیوشلی. بو نزاع بر حنیفلر ده گنه توکل. بلکه شافعیلر ده بار. بر وقتلر بز مونی جمال الدین الاردیبلی الشافعی نگ «الانوار لعمل الابرار» اسملی اثرنده کورگان ایدک. شافعیلر قاشنده بو، معتبر تألیفلر دن صانالادر.

حنفی مذهبده ابو یوسف و محمد، نی درجه ده مقبول و حرمتلی بولسلر شافعیلر ده امام مزنی ده شول درجه ده حرمتلو و معتبردر. بو آدمنگ تکبیرلر حقیقه نیندی فکرده بولغانلغنی «المختصر» اسملی اثرندن آ گلارغه ممکن. (ج ۱ ص ۸۰).

ر. ف.

محمد علی

صاقلانورغه، اجنبی لغت کرته سکه طر شومزغه مانع بولا مضموننده بر فکر بیان ایتلر.

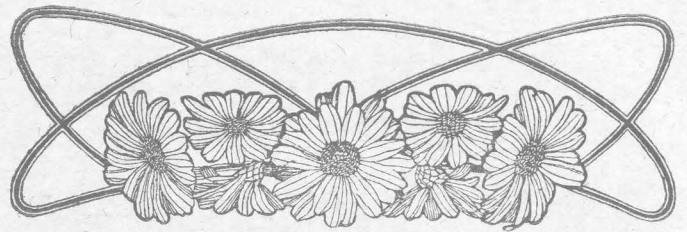
بو ایسه: چیت تل تأثیر نندن نیچک و نیندی یول بر له صاقلانورغه ممکن دیگان مسئله که قایتوب قالا. بز چیت تلدن یعنی عرب تلینگ تأثیر نندن قوتولو ایچون بو اوقوچی یاشلر مزچه مطلق غاز و دعالر نی عربچه اوقوماسقه یعنی تاتارچه اوقورغه کیرهک بولوب قالا.

بز اوقوچی یاشلر مزدن خصوصاً دارالفنونلر ده اوقو شرفنه ایرشکان استودینلر مزدن تلمزنی صاقلانو، چیتلر تأثیرینه یرلدرمه و طوغوروسنده جدیرهک، نتیجه یررده یرهک یوللر کورسه تورلن کوته در ایدک. چیت بر تلدن صاقلانو و آنک تأثیرینه یرلمه و ایچون باشقه تلده بر نرسده اوقورغه یارامی، گلان اوز تلکده گنه اوقورغه کیرهک بولسه، و شوکا کورده عربچه دن صاقلانو ایچون عربچه بر کلمه اوقو یاراماسه حتی غازی و مائور دعالر ده اوز تلمز که ایله ندرلوب بترلسه، عرب تلی تأثیر نندن صاقلانو طوغوروسنده بو بالفرض گوزل بر چاره بولسه ایندی روسچه تل تأثیر نندن صاقلانو طوغوروسنده نیشلیمز؟ ئەلگی مهم «چاره» بولغان قاعده که کوره روس تلنده و روسچه ده بر نرسده اوقومامز می؟ بز، بارمزده ملتزننگ هر فردینگ روسچه دن لا اقل ابتدائی معلوماتی بولوون تلیمز. روسچه دن ابتدائی درجه ده گنه معلومات آلر ایچون ده ثلله نی قدر لفظلر، صرف و نحو قاعده لری، آزده بولسه شعرلر بلور که تیوش بولا. ایندی اول وقتده روس تلی تأثیر نندن نیچک صاقلانامز؟ هیچ بر روسچه اوقومیمز می؟ ..

عرب تلی تأثیر نندن بو صوگ زمانلر ده قورقولر بیهوده. اول عرب تلی، بز اوزمزن جانمز بر له تله گان و عرب تلینه یرلگان وقتده ده اول بز که حقوقلی ملی بر تلمز بولوب ئەوریه المادی. ایندی شوندی زمانلر ده اوزینه زمین تابا آلمغان عرب تلندن ایندی اوز تلمزنگ قیمتی بلوگان و شول نسبتده عربلکدن کوکل صوونغان بر زمانده آنک بزنگ اوستمزده طامر جه یو احتمالی یوقدر. بزنگ فکر مزچه بز که حاضر اک صاقلانورغه تیوش بولغان بر تل بولسه اولده باشقه تللدر.

«عربچه اوقومیچه تاتارچه ایله ندرگان وقتده باشقه فائده لیراق نرسلر ایچون وقت کوبرهک قالور ایدی» شیکلی علهر که ده بز قناعتله نوب یتیه آلمیمز. چونکه غازی، آیت و سوره لرنگ مفهوملر تاتارچه اوگره تکان وقتده عربچه اوگره تکان وقتقه قاراغانده ارتغراق وقت آلماسه، کیم وقت آلاچق توکل. عربچه اوبره تکان وقتده ده مونک آلائی ایس کیتارک، قاچارغه سبب بولورلق وقت آلمغانلی بز که معلوم.

هر حالده بومسئله نی اهللری تیکشیرسلر گوزل بولور ایدی.

املا و سئلهسى

۷

ھەرفىگە دائىر بولغان سۇاللار:

۱) تاتار تىلىدە نىچە آواز بار، آلرنىڭ علامىلىرى قايسىلار، آواز ساين علامىلىرى بارمى؟

بو سۇال تۈبەندەكى ا، ب، ج سۇاللارى بلەن بەيلەنە.

۱) بر آوازغە بر نىچە علامت بولو بالانكغە توگل، ئولوغ كىشىنگ دە ذهنن چوالتا. شونلقدن آواز ساين برگنە علامت بولغاندە ياخشى بولماسمى؟ مثالا: ژ، ص، ط حرفلىرى فقط «ج، س، ت» حرفلىرىنگ قالن ئوقولا طورغان آوازلىرىغە بولغانلقدن بولرنى توشرو معقول بولماسمى؟ ج، ق، غ حرفلىرىنگ ئورنلرن «ش، ك، گ» حرفلىرى قابلى آلماي، آلرنى بىرو يارىمى؟ آندن صوڭ «آ» حرفىنگ سوز باشندە «آ» روشندە، باشقا ئورندە «ا-ا» توسلى ئوستىنە علامت قويلمىچە يازلووى نىچك؟ همزەنگ دە «ا» روشندە يازلووى ئورتا و آياقدەغى «آ» بلەن بوتالدرمىمى؟ همزەنى سوز باشندە هم ئورتاسندە «ئ» صورتدە، سوز آياغندە «ى» صورتدە يازو نىچك بولور؟ بو گارچە سوز آياغندەغى همزەنى «ى» صورتدە يازب كىلدك. بو ئىسە سوز باشندەغى همزەنگ «ئ» رەوشندە يازلوون تلى. چونكى «ى» شكلى همزەنگ طوتاش و آخرغى بولب يازلو صورتيدر. مثالا: همزەنگ باشقى «ئ» كىسەگن آستقى و آياقدەغى «ب» كىسەگنە قوشب يازساق «ئ» بولادر. آندن صوڭ بزنگ ادباتقە بايتاقنە عرب سوزلىرى كرگەن. ئول عرب سوزلىرىنگ بعضلىرى عربلرگەگنە خاص بولغان آواز بلەن ئەيتلەر. بز ئول آواز علامىلىرى بولغان حرفلىرى يازب يورتسەكدە، ئوزبىزگەگنە خاص بولغان آواز بلەن ئوقىيز. ئول حرفلىرى ئىسە: «ئ، ح، ذ، ض، ظ، ع» حرفلىرىدر. بز بو حرفلىرى ئوزبىزچە «س، خ، ز، غ» آوازلىرى بلەن ئوقىيز. شوگا بنا قىلب تىگى آلتنى حرفنى بىررگە ياراماسمى؟

ب) بز دە مد حرفلىرى ئوزلىرىغە قاراغان آوازنى بلدرو ئوستىنە باشقا حرفلىرىنى صوزو، قالدائىتو هم نىچكەرتو ئوچوندە يورتلە. بو مد حرفلىرى تلەسە نىندى حرفنگ آرتىدن، يەيسە آلدىدن طورسەلدە برگنە تورلى ئەيتلەر. شول سىبىلى قالدائىق،

نىچكەلكدە هم ئوزون و قسقا صوزلۇدە آواز حرفلىرى مد حرفلىرىغە ئىيەرە. بو بىلگىلى (۱)، بعضلر ئەيتكەنچە قالدائىق و نىچكەلكىنى افادە قىلو ئوچون بوتون تاتار سوزلىرىغە «ط-ت، ق-ك، ظ-ز، ژ-ج، ص-س» حرفلىرىگنە جىتمى. مثالا: «بولدى» سوزن «بولمەك و بولماق» مصدرلردن ياساب ئوقورغە مەكەن. «ئولدى» سوزندە «ئولمەك، ئولماق» مصدرلردن ئىتب ئوقورغە مەكەن. بونك كىك سوزلر بىك كوب... دىمەك، قالدائىق و نىچكەلكىنى افادە قىلو ئوچون مد حرفلرن آرتدراسى بار. بز بو گارچە «ى» حرفن دورت تورلى آوازغە، «و، ئ» حرفلىرى ئىكشىر آوازغە يورتدك. بولاي يورتوئىسە بالالرنى دە، ئولوغلرنى دە چوالدرا، شونك ئوچوندە مد آوازلىرىنگ نىچە ئىكەنلىگن قىطى صورتدە ئوزەرگەدە، نىندى شكلدە يازلاچقلىرى حقتدە بر قرارغە كىلورگە كىرەك ايدى. بر آوازنگ برگنە شكلدە بولوون اعتبارغە المىچە مەكەن توگل. شونى اعتبارغە آغاندە ياسالاچاق مد حرفلىرى باشدە، ئورتادە، آياقدە هم آىرم حالدە يازلغاندەدە بر توساىردك بولووى لازم. حاضرگى يازونى تانىغان كشىلرگەدە بر بولى ياد بولماوى، بر-ئىكى كورو بلەن ئوقى آللق بولووى مطلوب. شولرنى اعتبار ئىتكەندە قربانعلىف، نوغاي بەك، شاكرىف و رمىفىلر كورسەتكەن مد حرفلىرى يارىمى، يوقمى؟

ج) قالن و نىچكە، ئوزون هم قسقا سوزلرنى يازو حقتدە بو گارچە ياسالغان قاعدەلرنىڭ كلى بولماوى بىلگىلى. بو طوغرىدە تورلى تارتىشلر بارا. بعضىز: «تاتار سوزىنگ يا بوتونلەى قالدائىق، ياكى بوتونلەى نىچكەگنە بولووندىن فايدەلانب سوزنگ آلدىنە قالدائىق علامتى قويغاندە ۵-۶ مد حرفى جىتە. قالن ئوقوتقىچ حرفلىرىنگ برسى دە، قالدائىقچ علامتدە بولماغان سوزنى بوتونى بلەن نىچكە ئوقولاچاق» دىلر. بو گارغە قارشى سويلەوچىلر: «ئوستىنە قالدائىقچ قويلغان حرفنگ قالن ئوقولاچاغن قالدائىقچ قويلماغان حرفنگ نىچكە ئوقولاچاغن ئوپرەتكەنگ صوگىندن، سوزنگ قالدائىقچ قويلغان حرفن قالن، قالدائىقچ علامتى قويلماغان حرفنى هامان نىچكە ئوقوياچقلىر (۲)، ئەگەر ھەر حرفكە قالدائىقچ قويلسە، ئىلكىدە نقتلەر بلەن چوارلانب بىكەن يازوونىنگ نفاستى دەخى دە كىمىچەك» دىلر. ع. ابراهيموف هم باشقە بر نىچە ذات:

(۱) شونك ئوچوندە بو حرفلرنى فقط صوزونىغە آڭلاتقان «مد حرفلىرى» دىمەنچە، بەلكى قالدائىقچ و نىچكەرتكىچ معنارلدە آڭلاتا طورغان، باشقە حرفلرنى ئوز كامانداسى آستىنە آلونى بلدرە طورغان «باشقارغىچ حرفلر» دىسەك بىگرەك موافق بولر توسلى طويلا.

(۲) «قالدائىقچ علامتى بر حرفنى گنە توگل، بوتون سوزنى قالدائىقچ ئوقوتتا» دىب ئوپرەتكەندە بو اعراض ئوزىدەن ئوزىنە يوغالا.

بر حرف بر شکله گنه قالدیرسه نیچک بولور ئیدی؟ (قول یازما البته ئلککنی کویگه گنه قالا)

(۳) جمله باشندهغی حرفلرنک ئری بولماوی جمله ناک قایا بارب بته چه گی آچق کورسه نب طورمی. ئیکنجی یعنی بارب طناچاق جمله ناک صوآندهغی ئیکنجی جمله باشی کورنب طورمادغندن منطقی ئورغولرنی رطایه قیلب شوما ئوقوغا ئوگایسزلی. طنشنی یاخشیلاب طنوغه بر قدر قینلق یره. شوگا بنا قیلب جمله باشندهغی حرفلرنی زور ایتو نیچک بولر؟

(۴) بزنگ حرفلرنک آوازلیری یالغز خاللرنده ئهیتلگه نده نیچکه ئوتور بلهن ئهیتلهمی، ئهالله سکون بلهنمی؟ سکون بلهن ئهیتله طورغان بولسه: «ئز، ئیز، ئول» کبک سوزلرنی نیگه «ز، یز، ول» توسلی همزه نی ئاشلاب یازلمی؟ ئه گرده نیچکه ئوتور بلهن ئهیتله طورغان بولسه، «ئستراخاوانیا، ئسلووار، ئزلوی» کبک سوزلرنی نی ئوچون بعضلری همزه نی توشرب «ستراخاوانیا، سلووار، زلوی» کبک یازلر. همزه نی بزنگ یازوده روسلردهغی کبک آواز آلدندهغی بر آواز (призвукъ) دیکنه ساناو یاریمی؟ بو سؤاللردن توبه نده گی بر سؤال طووا. سوز باشنده سا کنلی بولوب ئهیتلگان هر بر حرفدن ئلک همزه (ئ) یازو تیش توگلمی؟ تیش بولسه بو قاعده نی نیگه کلی یاسالمی؟ مونا بره مک حرفلر حقندهغی سؤاللر شونده بتدی. ئیندی توب سوز بلهن قوشمتالر حقنده سؤاللر بیرهمی قالدی.

توب سوزنی یازوده بولغان سؤاللر:

(۵) «فونیتیکه بونچه بر تلنگ اصل لغتن هم قوشمتالرن ئهیتکه نده نیچه آواز ئهیتلسه شول آوازینگ ئوزینه بیلگیلنگن علامت کنه یازلر» دیکن کلی قاعده بار. شول قاعده دن آزراق استنا یاسامیچه، تلنگ معنوی مزیتن، صرف - نحو نگی کلی قاعده لرن ساقلارغه ممکن توگل. بو حقه سوز کوره شدرب طورو ئورنسر بولسه کیرهک. بر نیچه مهم و لازم استنا یاسامیچه طوغری کیلمی - استنا یاسارغه کیرهک. مه گه استنا یاساغانده قای ئورنلرده یاسارغه، سوز آزاغینه قوشلا طورغان علامتلرده گنه استنا یاسارغه می، ئهالله توب سوزده ده استنا یاسارغه یاریمی؟ کیرهک قوشمتالرده ده، توب سوزده ده استنا یاسالسن، کیرهک بولرننگ برسنده گنه استنا یاسالسن شول استنالننگ ئورنلرن بیلگیلرگه حاجت بار. بو حاجت بولغان ئورنلرنی اطراقلی و توبلی صورتده تیکشرب ئوزهرگه تیش. یوقسه بزنگ املاز بر وقتده ده بر تورلیگنه یازلا آلماس. شوندی ئورنلرده بر تورلیگنه یازار ئوچون (یوغاریدهغی مسئله لرنی ئوزگه ننگ صوکنده) توبه نده گی مسئله لرنی ئوزهرگه تیش بولب قالا. توب سوزنی یازو حقنده فونیتیکه اصولی طوتلرغه

«قالنلق، نیچکه لیکنی افاده ئوچون روسلردهغی کبک Б یا کی В ئورنینه بره علامت قوللانسا ق مد حرفنی حقندهغی مسئله ئوزله» دیلر. ۹-۱۰ مدحرفنی بولسون دیوچیلر: «روسلرنک ئزناکلری بوتون سوزگه تاثیر ئیتمی، بهلکی ئوزندن ئلک ئهیتلگه نه نه شه ئیچکه گنه تاثیر ئیته. شول سببلی آرده بر ئزناک قویوغه حاجت بار. ئه بزده ئیسه بوتون سوزگه تاثیر ئیتهرگه تیشلی. آندن صوگ بو ئزناک (یاسالووی مامول) سوز آلدینه قویلسه نفاستنی جیبهره. سوز آخزینه قویساق، سوزنگ قالتمی، نیچکه می ئوقولاجاغن بلو ئوچون ئیچک ئلک سوز آخز قارارغه طوغری کیله چهک. حرفلرنی برهمله بکنه، یا کی ئیچکه بکنه کوچ بلهن ئوقویاچق بالالرغه بو غایت ئوگایسز بولاجاق» دیلر.

مونه بو ئیکی بولدن یاخشیراق یول بوقمی، ۹-۱۰ مدحرفنی یاساو بولدن آرتقمی، توگلمی؟ ئه گه ر بو ئیکی یولننگ بره رسن قبول ئیتلسه، قالنایقچنی قای ئورنغه قویارغه کیرهک، حرفلرنک آراسینه می، ئوستینه می، سوز آرتینه می یا کی آلدینه می؟ بو قاعده لرنک بره رسن قبول ئیتکه نده «ه-ه» حرفن توشررگه طوغری کیلدیگندن «ه-ه» نی تاشلاو نیچگرهک بولر ئیکن؟

(۲) بزنگ حرفلر اصلده بر تورلی شکله گنهلر. حرفلرنی باش، ئورتا، آیاق هم آیرم ئورنلرده یازلو اعتباری بلهن تورلی شکله کر تکن نهرسه فقط حرفلرنک آباغینه طوئاشا طورغان مونا شول «س، ح» قویروقلر بلهن ئوزینک آلدندن یازلغان حرفکه قوشا طورغان مونا شول «-» صزقته در. بر حرفنگ قویروق بلهن قوشار صزقندن قالغان ئولوشی (یعنی باشقی حرف شیکلی) بزنگ حرفلرنک اصل شکلریدر. توب عنصرلریدر. بزنگ بوکچه تاش و حرف باسمی بلهن باسلغان کتابلردهغی حرفلرنک شکلری قولیازمادن کوچرب یاسالغان. شونک ئوچون بر حرف دورت شکله بولغان. حرف باسمالرنک حرفلری بر گنه شکله بولو غایت مطلوب ئیدی. حرفلرنک دورت شکله بولووی مطبعه جیلرگه هم کتاب آلوچیلرغه زور ضرر کیلتره. بر حرف دورت شکله بولغاچ، بر گنه حرفکه ده دورت تارتما کیرهک. بو ئیسه ئورننگ زور بولوون تلی. ئورن نیقدر زور بولسه شولقدرلی راسخودلی بولا. حرفلرده زاپاص ئوچون کوب آلوغه حاجت توشه. بوده آرتق راسخود. آندن صوگ مطبعه ئشچیلری کوب کیرهک. چونکی، تورلی جیردن حرف جیووغه وقت کوب کیرهک و باشقار.. شول سببلی کتاب قیباتقه توشه. آندن صوگ حرفلرنک ۴ شکله بولووی ئوقوچی بالالر ئوچون ده ئوگایسزلی. بو بیلگیلی. اما، حرفلرنی بر شکله قالدیرغانده، قایددهن باشقه بر گنه ضررده کورغی. شونی اعتبارغه آلب توبه نگی سؤالنی بیرله. بر آواز ئوچون بولغان

تاغی، طوغی، بوغی دیب یازمیز. شوندی سوزلرنی نیچک یازارغه؟.. سوز آزاغدهغی ساکنلی «ق» نی ده «غ» بلن یازابز. یارلیغ، سالیغ، کبک. بو حقدہ بر ئیگیگنه سوز نیتسه کز ئیدی. یاب، کوب کبک سوزلرننگ آرتقی حرفی «ب» می، «پ» می ئیکه ن مذکور حرفنی حرکتله ندروب بله بز. ئه لله موندده یارلیغ، سالیغ کبک سوزلرننگ «غ» بلن یازلون «یارلیغی، سالیغی» سوزلرندن بلنه می؟

(و) قازان (ئیدل بوی) شیوه سنده کوبره ک کشی مد حرفینه بتکن بویروق فعلندن حاضر فعلی یاسالسه، مد حرفلری توشده، مد ئورینه «ی» ئه تله هم یازلا. تره - تری، یورو - یوری، قارا - قاری. ترمه - ترمی، یورومه - یورمی، قاراما - قارامی کبک. ئه قازاق، باشقرد، تورکستان شیوه بویروقنگ آوازلی هم حرفلری بوتون کویگه ساقلانا. ئیدل بوی شیوه سینک ده بر آزی بوگا قوشلا. مثلا: تره - تری، یورو - یوروی، قارا - قارای. ترمه - ترمی، یورومه - یورومی، قاراما - قارامای کبی. ق، ک حرفینه بتکن بویروقلرننگ صوکنه بر نیچه حرف قوشلب ق، ک حرفلری حرکتله ندرلسه، ق حرفی «غ» غه، ک حرفی «گ» گه ئه یله نوونده تاتار تیلنک هر بر شیوه سی بر تورلی بولسه کیره ک، یاق - یاغوی - یاغا، توك - توگووی - توگر... کبی. بونک صوکنده بعض کشیلر بویروقنگ اصل حرفلری آراسینه ئه لله نیندی کیره کمه س حرف آرتدرار. مثلا: «ئوטר، ئیت...» سوزلرن «ئولطر، ئیت» کبک «ل» آرتدرب یازابز. قایسیلر بز «ت» آوازن «د» بلن یازابز. مثلا: «ئیت، کیت» ماده سندن بولغان «ئیتەر، کیتەر» سوزلرن «ئیدەر، کیدەر» کبک یازابز. مونا شول ئه تیلگان مسئله لر که قاراتب بو سؤال بیرله: امر فعلینک برلگی هر فعلگه تادر سانالا. شول تامرننگ بارلق حرفلری، تله سه نیچک صرفلانسه ده، بوتون کویگه ساقلانو تیش کبک طویلا. شول، تیش کبک طویلوغه قاراتب امرنگ بر حرفن ده توشرلمه سه، امر حرفلرینه برگنه حرف ده آرتدرلماسه، امرنگ حرفلرن آماشدرلماسه نیچک بولور؟ (۱). مونا شول قاعدنی کلی یاساغانده تورلیچه یازوچیلرننگ بایتاغیسی آزابر ئیدی. تره - تری - ترمی روشلی یازولر بته رده «تره - ترمی - ترمه می...» رهوشلی یازولر ئیدی.

(ز) بایتاغقنه فعللر اسمندن یاسالا. مثلا: مای - مایلا، کوز - کوزله، آز - آزای، کیم - کیمی کبک. مونا موندی فعللرده

(۱) ک، ق حرفلرینه بتکن بویروقلرغه استئنا قینسه قیلنر، بونی ده استئنا قیلنجه اصلرنجه یازارغه ممکن، مثلا: یاغو مصدرندن یاغ، توگو - توگو... کبی.

تیش. مه گر فونیتیکه اصولندن قیلو - قیلماو حقدنه طوغز تورلی سؤال بیرله.

(۱) توب سوز (بویروق فعلینک برلگن هم اسم) نی یازغانده ئیشتلگن حرفنی یازمیچه قالددرغه هم بر حرف ئورینه ئیکنجی حرف یازارغه یاریمی؟ مثلا: «کیل، کیلمه، یانیدم» فعلرن «کل، کیلما، یاندم» کبک یازو نیچک بولا هم «گول، قول، تهرمه، باقچا، آلمه» کبک سوزلرنی «گل، قل، ارمه، باقچه، آلمه» کبک یازو یاریمی، یوقمی؟

(ب) ساکنلی بولغان «م، ن، ل» حرفلرندن صوگ حرکتلی «ن» حرفنی ئیشتلگه نده قایسیلر بز «ن» یازا: قوملق، بهرهنه، جیکنک کبک. قایسیلر بز «ل» حرفنی یازا: قوملق، بهرهنه، جیکنک کبک. مونا شوگاردن بو سؤال طووا: نهرسه لی، نهرسه لک، نی ئشله و کبک صوراولرغه جواب بولغان سوزلرد صفتلق معناسی بولغاناقدن بوندی ئورنلرده ساکنلی م، ن، ل صوکنندن حرکتلی ن ئیشتلگه نده «ل» بلن یازارغامی، ن بلن یازارغامی کیره ک؟..

(ج) بزنگ تاتار تیلنده توب سوزده «ک، گ، ق، غ» حرفلری آلدندن هیچ بر وقت ساکنلی «ن» ئه تلمی، بلکه «ک» ئه تله. «ن» گه ئوخشاش بر آواز ئه تیلسه ده ئول ده «ک» حرفینه یاقن بولب چقا. مه گگی، قکغراو، ته گکه، شوکقار، کبک. بز بوندی ئورنلرده قایسیلر بز «ن»، قایسیلر بز «ک»، قایولر بز هر ئیکسن ده یازابز. شول ئوچ تورلی یازونی بترب برگنه تورلی یازساق یاخشی بولر ئیدی کبک طویلا. ک، گ، ق، غ حرفلرندن لک ساکنلی «ک» حرفنی یازلامی، ساکنلی «ن» حرفنی یازلامی؟.. «ن» یا کی «ک» حرفنی توب سوزده بولب ده «ک، گ، ق، غ» حرفلری قوشمتاده غنه بولسه بو قاعده یورتلمی، بلکه توب سوزنی بوزمیچه «ن» حرفنی بله ننگنه یازلا. بورون - بورونغی، تون - تونگی کبک. یوقسه، بوروگغی، توگگی کبک یازو یاراماسه کیره ک.

(د) د، حرفینه بتکن لازم فعلنی متعدیکه ئه یله ندرگه نده لازم فعلنک اصل حرفندن بولغان «ل» نی «ت، ط» حرفلری آلدندن کیلگه نده توشرب یازو یاریمی؟ مثلا: کیل - لازم فعل، بویروغی کیلتر - متعدی فعلینک بویروغی. بونده کوبلر بز متعدیده «ل» نی توشرب «کیتر، طوتر، ئوتر، یوغات» روشنده یازابز.

(ه) مد حرفلرندن صوگ ئه تیلگن ساکنلی «و» نی کوبلر بز «غ» بلن یازا، تاغ، ساغ، طوغ، بوغ، ئولوغ، قوروغ... کبک. آزاقلر بز ئه تیلگه نیچه «و» بلن یازا، و، بلن یازغانده جیکلکککنه بار، ضرری یوق. آندن صوگ بوندی سوزلرننگ مضافن یازغانده «و» بلن یازابز. تاو - تاوی، طوو - طووی، بوو - بووی کبی.

باشقا بولغان، طولقنغه ئوخشاش آواز بارمی؟ شول آوازی عضلاتیز ئیکی حرف آراسنده بولغان چاقده ههروقت مجبوری حالده چغارامی، ئهله یوقمی؟ مجبوری حالده چغارماسه سوز ئورتاسنده یازارغده بعضا حاجت توشیمی؟ حاجت توشسه نیندی ئورنلرده توشه؟.

(ط) سوز باشندهغی «ی» نى دورت تورلی یازابز «ی، یی، چ، جی» ره وشلرنده مثلا: یر ییر، جیر، جله، جیلهک. یلهک... کبی. بونک بر قاعده آستینه آنوی تیشلی ئیدی. شوندى ئورنلرده «ی» یازارغمی، «جی» یازارغمی؟..

سور:

دوستلرغه

آیرلشدىق، مینده طورمش دریا سنده چاپالوب؛
قاقغلاندم، صوقغالاندم یول طابالمی ئه لگه چه
سزنی کوکلمنگ تورنده، صاقلاسه مده زور بلوب
تل توپورله ننگه ننگه طوردم، ئنده شلمی ئه لگه چه.
بولدی کونلر.. ایسدى جیللر.. نهق آغولانغار قییاق
بولدی آه واد اگر اشولار، کوز تگو یاردم صوراب
قایدده باطقاق، قایدده اورمان، قایدده بولسه قارلی طاو
یول طورى کیلدى یوررگه، بارسنی چلغاب-ئوراب.
آ کلام او گفای طورمشده جن بر ئز صالو
بو کوکل کعبه سنه طوغری توبه لگان یول طابو.
اما بیك واقق- توبه نلک «یوق یولم» ديب اگراشو
یول آچق دوستلر! ئه نه اول: ئه کرن، ئه کرن ئورگه آشو...
ضیاء یرمکی.

مسعود

بارچه سن کوردم جهانتگ؛ «یخشی» سنده «قویطی» سن.
«بیك بختلیدن» سانادم؛ باى و بیك شهب یورطلی سن...
اما، مسعود شول کشی، که: اول آنادن طوماغان
کورمه گان زحمت، مشقت، هم گناهی بولماغان...
«توکه».

سور: درست...

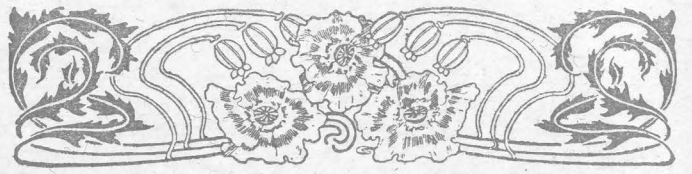

اسمى توب سوز سانارغامی، ئه لله شول اسمدن یاسالغان امرنگ برلگن تامر سانارغهمی کیرهک؟ ئه گه ر اسمنى تامر یاسالسه نیگه «سوز- سوزله» دیب یازلمیچه «ز» اورنینه «ی» یازلا؟ نیندی اسمدن یاسالغان امرنگ برلگی تامر سانالسه نیگه «آزای- آرسندی» یازلاده «آزایسندی» ره وشلنده یازلمی؟..

(ح) بزنگ تلده قای ئورنده نچکه، قایسی ئورنده قالن ئه یتله طورغان طولقن (قلقله) آوازی بار. دورستی قلقله آوازی توکل قلقله که ئوخشاش مستقل آواز بار. قلقله بلهن قلقله که ئوخشاش مستقل آوازی آکلانو ئوچون بر نیچه سوز ئه یتورگه مجبورمن. نیندیگنه آواز (حرف) نى بولسه ده ساکن بلهن یه یسه نچکه ئوتور بلهن ئه یتکه ندن صوگ بر تورلی تاوش چغا. بو تاوشنگ چغووینه سبب شول: هه ر آوازی ئه یتکه نده تل و باشقا عضلاتیز ئوزینه بر تورلی وضعیت آلا. حرفنى ئه یتب بتدیسه تل و باشقا عضلاتیز طبیعی وضعیتینه کوچه. مونا شول کوچونده تل و عضلاتیز بر تورلی تاوش چغارا. ئه نه شول تاوشقه «طولقن» دیبه یك. بو تاوش سوز آخرندهغی ساکنلى حرفندنده چغا. بونک ئوچون بر علامتده حاجت توکل. ئه، برسوزده گی ئیکی حرفنى ئه یتکه ن چاقده (۱) تل و باشقا عضلاتیز ئیکی تورلی وضعیت آرغه تیش، بر حرفنى ئه یتکه نده گی وضعیتندن ئیکنچی حرفنى ئه یترگه کیرهک بولغان وضعیتکه کوچکن چاقده ئیکی آزاده (ئورتاده) کوچو وضعیتینه بولا. ئه نه شول، ئیکی حرفنى ئه یتر ئوچون بولغان کوچو وضعیتینه چاق عضلاتدن (قالن سوزده قالن، نچکه سوزده نچکه) بر آواز چغا. بو آوازی نیندی طولقن توکل. چونکی بونک مخرجی ده باشقا، ضرورتی ده بار. سوز صوگنده کیلگه نده ساکنلى حرفندن صوگ بو آواز چقمی، بلکه طولقنغه چغا. شونک ئوچونده بونی سوز صوگنده کیلگه نده یازمیچه قالدررغه ممکن توکل. مثلا: «تاری، قاتی، قوزی، ئیلی، ساری» سوزلرنده گی صوگنی آوازغه علامت قویماساق دورست ئوقوب بولاچاق توکل. تار، قات، قوز، ئیل، سار کبی خطا ئوقولاچاق. حالبو، کی بو سوزلرنگ صوگنی حرفلندن طولقن ده چغا. ئورتاده قویارغه مجبور ئیتکه ن ئورنلرده بار. مثلا: صوگی طولقنغه ئوخشاش آوازغه بتکه ن سوزلرگه ادات طوتاشسه توشررگه یارامی. قازی- قازیلر، تیلی- تیللر، ئییده شی ئییده شینگ کبک. بو سوزلرده مذکور و مطلوب آواز قالدرساق، قازلر تیللر، ئییده شنگ بولاده خطا ئوقولا. و باشقالر.

مونا شول دلیللرگه بنا قیلب توبه نده گی سؤاللر بیرله. طولقندن

(۱) یا ئیکی ئوتورلی، یا کی برسی ئوتورلی برسی ساکنلى بولغان حرفلر آراسنده غنه چغاه ئیکسی ده ساکنلى بولغان حرفلر آراسنده بو آواز چقمی.

«دین در سیری» نه تنقید مناسبتی بلهن

III

حدیثک متن جهتینه کیسهک، کینه رحیم جان افندی اوچون کوکلی خبر بیهره آلامز. درست بزده آرتق باطریق یوق. دینی مسئلهر که کیلگانه بزنگ جسارتمز تاغی ده کیمی توشه. قای برهولر کبک بیک ضعیف کنه تایانچقه آرقالانوب، آغه کیلگان بر مسئلهنی سپروب تاشلاو، ثلوب آلوب سلکوب صالو کبک اشتر بزده یوق. ا کرده هر بر فرصت چغو بلهن میدانغه آتلونی مقصد ایتوب طوتاجق بولسهق ایدی، بزگه ده بایناق کشیلرنگ مقاله وائرلرنده آزق چغارو بو خصوصده بر کشی قدر سویلهر ویازار ایدک. لیکن بز آندی مسلککه کر مه دک. دینی مسئلهلرده ایسه بز تاغی ده نغراق صاقلقنی التزام ایتوب، مطبوعاتکه توشکان بر مسئله حقتده میدانغه آتلمیچه، اوزمزدن اوستونلر که یول قویدق وشو. لرنگ فکرلرندن استفادده ایتونی اوزمزه که بورچ ایتوب آلدق. مونه اوزمزی شوندی احوال آستنده طوتدیقمزدن بز یوقاریده ذکر ایتلگان حدیث حقتدهده افراطقه کیته آلمیمز؛ آنک موضوعی بلهن حکم ایتودن البته تارتامز. شونک بلهن برابر حدیثک متنی مضطرب دیهمز و بوسوزمزی بیک قطعی ایتوب نهیتمز. بوسوزمز که دلیلرمز مونه شول: رسول الله عصرنده ایرلر و خاتونلر کبک اوک صیلرنگ ده مسجدکه، جماعت نمازلرنه یورولری بار ایدی. درست بو خصوصده بولر بوتونسی بر تیگز طوتوامی ایدی. جماعت نمازی هر نه قدر فرض بولماسهده، ایرلر حقتده پیغمبر قاطیلی کورسهته و جماعت نمازندن عذر سز قالغان کشیلر حقتده «باروب شولرنگ اولرن یاندر ایدم!» دیه طورغان ایدی. خاتونلر حقتده ایسه بو مسئله رخصت مرتبهسندده ایدی. شونک بلهن برابر خاتونلر مسجدکه یابلوب کیلهلر، ایرلری طرفندن منع کبک نه رسلر سیزسلر پیغمبر که شکایت ایتلر، اولده اوز طرفندن ایرلر که خاتونلرن مسجددن منع ایتمهسکه قوشا ایدی. بالار حقتدهده بو مسئله طبیعی رخصت مرتبهسندده گنه ایدی. لکن هر حالده مسجدده جماعت نمازلرنده بالار بولا طورغان ایدی. بخاری، مسلم و باشقه صحیحلرده ذکر ایتلگان «نام النساء والصبیان...» (۱) حدیثده بز بوگا بیک قطعی دلیل

تابامز. معلوم، که بر کون رسول الله نیندیدر مانع چغو سیلی یستو نمازینه چغودن بیک کیچککان، مسجدده حاضر بولغان جماعتک کو بسی یوقوغه تالغانلر ایدی. کوتوب کوتوب پیغمبر همان چقماغاج حضرت عمر «الصلاة نام النساء والصبیان» دیب چقرغان، شوندن صولکغنه پیغمبر حجرهسندن چققان ایدی. اوشبو حدیثده گی «صبیان» دن مراد البته شول یستو نمازیه، مسجدکه حاضر بولغان صیلردر. بعض بر شارحلر بونی ثویلرنده یوقلاب یاتقان خاتون وبالارغه حمل ایتهر گه ده یاری دیسهلرده، بو قطعیا درست توکلدر. آنی هر لفظدن نه لله نی قدر. احتماللر چغارو مودا بولغان بر عصرده غی، موگوز چغاررغه یاراتا طورغان کشیلر گنه نهیته آغانلر. چن محدثلر ایسه بونی درست کورمیلر و بوندی کولنه چک سوزلر که بیرلمیلر. واقعاً حدیث ا کرده ثویلرنده یوقلاب یاتقان خاتون وبالارغه حمل ایتله چک بولسه، بو وقت آنده هیچ بر معنا قالمیدر. حضرت عمر نک بوسوزندن مقصودی نمازنگ آرتق کیچکوب، تون اورتاسی یته باشلاون بیاندر. اویده یوقلاغان کشیلر مراد بولغانده ایسه بو مقصد حاصل بولمیدر. چونکه بالار نک قویاش باتو بله، خاتونلرنگ ایسه نماز وقتی کرو بلهن نمازنی اوقوب یاتولری ممکن. ممکن گنه توگل اول شولای بولمیچه حالی یوق. بو مدیت کره گان اورنلرده، اوللرده حاضرگی کوندهده شولای. حضرت عمرنگ مقصدی البته مسجدکه، شول کونک یستوینه حاضر بولغان صبر سزراق عنصرلرنگ، شونک بلهن برابر جماعت نمازی ایرلر قدر اوک موینلرنه یوکه تلمه گان صنفلرنگ یوقلاب کیتکانلکلرن پیغمبر که بلرودر. ذاتاً اوشبو حدیثی روایت ایتوچیلرنگ برسی بولغان ابن عباس حضرتلری «حتی رقدالناس واستیقظو اورقدوا واستیقظوا» (۱) عبارسهی بلهن نام النساء والصبیان» سوزندن شول نمازده غی خاتون وبالالر مراد بولغانلغ بیک آچق بلدره در. ابن عمر حضرتلری ایسه بونی «حتی رقدنا فی المسجد ثم استیقظنا ثم رقدنا ثم استیقظنا» دیه بیگرهک ده آچق بیان ایتدر. حضرت عمر ایسه ادب صاقلاب یاخود مسئولیتدن قورقوب بولسه کیرهک، سوزنده ایرلرنی ذکر ایتمه گان، بلکه پیغمبر که نغراق تأثیر اجرا قیلو قصدی بلهن خاتون وبالالرنی آغه سورگان بولادر.

اوشبو حدیثی روایت ایتوچیلرنگ برسی ابن عباس حضرتلری بولویینهده دقت ایتهر که تیوش. معلوم، که ابن عباس هجرتدن اوچ یل مقدم، پیغمبر «شعب» ده چاقده دنیاغه کیلگان و آ گاردن اون اوچ یه شنده گنه قالغان ایدی. آنک بلوغغه ایرشوی او شچی یلده، نجه الوداعدن صولکغنه بولمشدر. شولای

(۱) بخاری ۱۱۹ ج ۱ (۲) بخاری ۱۱۸ ج ۱

(۱) ۱۱۸ ج ۱ بخاری، ۲۳۷ ج ۱ مسلم.

حقتده سوزقوزغاتلورغده تپوش نوگل ایدی. دین بلهن آرزغنه بولسون
آلش بیرش ایتکن کیشلرگه بو بیک معلوم مسئله بولورغه کیرهك
ایدی. صییلرنگ مسجدرگه، جماعت نمازلرینه یورولرن بلدرگان
یوغاریدهغی حدیثلر بولماسه بیله، پیغمبر بالارنی مسجده کیلودن
طیدی، دیو کیلشوب شمه سدر. رسول حضرتلرن دن «مروا اولادکم
بالصلاة وهم انباء سبع سنين واضر بوهم علیها وهم انباء عشر...»، (۱)
«اذا عرف یمنه من شماله فخره بالصلاة» (۲) قیلندن صییلرنی
نمازغه کوندررگه توصیهلر بار ایکان، اول وقت جماعت نمازینه
باروغه قاراغانده ئویده اووقو یوق درجه سنده آز ایکان، البته
بوندی سوزلرنی سویلهرگه باطرحیلق قیلا آماز. عبدالله
بن الزبیر، نعمان بن بشیر کبک پیغمبردن صییلاته قالغان صحابهلر
مدینه مسجده، پیغمبر آرتنده نمازده اصلا بولمادیلر دیمک
صوگ درجه یات بولور. ابن عباس حضرتلری، حبرالامة لقبن
آلغان واسلام عالمن اوزینه بورچلی قالدیرغان ابن عباس حضرتلری
پیغمبر آرتنده یوق درجه سنده آز نمازده بولندی دیمک کینه صوگ
درجه ده بعید سوز بولور. حالبوکه اول پیغمبردن ایگ کوب حدیث
روایت ایتوچیلردن بولوب نماز مسئله لرینگ قلن قرقغه یارادر. ابن
عباس حضرتلرینگ غاز حقتدهغی بوتون حدیثلرن بالواسطه روایت
ایتوگه حمل قیلنماسدر. بوکا آنک «شهدت»، «رأیت» کبک
اوزی حاضر بولونی بلدرگان عبارلر مانع بولور، بز بونده ابن
عباس حضرتلرن مثالغه غنه آماز. آگاردن باشقه بر نیچه صحابه
حقتده ده بوکا یاقن سوزلر سویلهرگه بولور. پیغمبردن حسابسز
کوب و شول جمله دن نمازغه متعلق حدیثلر روایت ایتکان ابو
سعید الخدری، بایناق یلر مدینه مسجده کرون، پیغمبر آرتنده
نماز اووقو شرفندن منع ایتلدی دیمک نی قدر یات بولسه، اسامه
بن زید، ابن عمر، زید بن ارقم، زید بن ثابت، انس بن مالک،
رافع بن خدیج، سمره بن جندب، عرابه بن دوس کبک صحابه لرینگ ده
بر نیچه یلر بو شرفندن محروم طوتولولرن احتمال طوتوق بوتوله ی
اورنلی توشمه س. بونلرنگ غایت کچکنه لر ایکان دینگه بولغان
اخلاصلری، پیغمبرنگ بوتون حرکتلری اوزلرینه اورنهك ایتهرگه
و اوتارغه طرشولری بو احتماللرنی تاغی ده یراقلاشدر.

یوغاریدهغی ذکر ایتدگان دلیلرگه بنا عصر سعادتده بالارنگ
کونده لك نمازلرغه حاضر بولولری ثابت بولسه، جمعه وعیدلرگه
حاضر بولولرنده ده شبهه ایتلماز. بو حقتده صریح حدیثلر بولو
بولماوی آرتق اهمیتی حائز توگلدر. رسول الله حضرتلری خاتونلرنی
عادت موجبچه ئویده اوطورمقده بولغان اوسمر طوتاشلرنی عیدکه

بولغاچ اوشبو یستو نمازینه حاضر بولغان ابن عباس شبهه سز صبی
بالا بولادر. بو واقعه نگ حجة الوداع دن صوگ بولوون احتمال طوتارغه
یوق یوق. چونکه اوشبو حدیثی روایت ایتوچیلرنگ برسی بولغان
عائشه حضرتلری «وذلك قبل ان یفشو الاسلام»، ایکنچی روایتده
«ولایصلی یومئذ الا بالمدينة (۱) عبارلری بلهن واقعه نگ هجرت
یللرینگ اولگی اورتاسنده بولغانلغن بیک آچق بیان ایتدر. بو
بو واقعه نی ابن عباس حضرتلری باشقه برهر صحابی واسطه سی
بلهن روایت قیلغاندر دیبده ئه یته آماز. چونکه ابن عباس دن
اوشبو حدیثی تلقی ایتکان عطاء حضرتلری: «قال ابن عباس
فخرج نبی الله (ص) کائنی انظر الیه الان...»، (۲) دینه رهك آنک
اوشبو نمازده حاضر بولغانلغن بلدره در.

آنک اوستینه غازده امام طورغانده جیگ اووقورغه تیوشلککه
قوشلغان، صحیحلرده مذکور حدیثلرنگ بعض روایتلرنده «فان
فیکم الکبیر والضعیف و الصغیر» دیب «صغیر» عباره سی تصریح ده
قیلنه. (۲) بو ایسه جماعت نمازلرنده صییلرنگ ده بولغانلغن
آگارتدر. بونگ یاینه سنن ابی داوده ذکر ایتلگان «ابومالک
الاشعری» حدیثده قوشیق: «عن ابی مالک الاشعری قال الا
احدکم بصلوة النبی (ص) قال فاقام الصلوة فصف الرجال و صف
الغلمان خافهم ثم صلی بهم فذکر صلاته ثم قال هكذا صلاه» (۳)
بو حدیثده ان شاء الله پیغمبر زمانده صییلرنگ جماعت، نمازلرنده
مسجدرده بولنولرینه غایت آچق دلیل بولسه کیرهك. مونه اوشبو
ذکر ایتدکمز حدیثلر رحیم جان افندینگ بردن بر آرقا تاینچی
بولغان «جنبوا مساجدکم...» حدیثینگ درجه سن بیک یاخشی تعیین
ایتسلر کیرهك. اوشبو حدیثلر میدانده ایکان یوقاریدهغی حدیثنگ
متنی مضطرب ایکانچیلگنده اصلا شبهه ایتمه مز. مونده شونی ده
خاطر دن چغارماسقه تیوش، که بو حدیثلر «احادیث قولیه» گنه
بولمیچه «سنت عملیه» نی بیان ایتکان حدیثلر در. حدیث قولی بلهن
سنت عملیه آراسنده ایسه کلی فرقلر باردر. ایندی اشلر شولای
بولا طورغان بولسه، سندی ضعیف، متنی مضطرب بر حدیث قولی
بلهن سنت عملیه نی بیان ایتکان اثرلرنی سبروب توگو یاراماس.
اگرده کوزگه توشکان بر حدیث بلهن، سند و متلرن اصلا
تیکشمه سدن که پهنورگه طوتونساق، اساس دیندن و اصول اسلام دن
بولغان مسئله لرنی جیمره چک حدیثلرده بیک کوب تاباور. غافل
بولوب رکوعغه کیتیمک جماعت!

بالارنگ مسجده یورولرینه دینی جهتن مانع بولو بولماو

(۱) بخاری ۱۱۸ ج ۱ (۲) بخاری ۱۱۹ ج ۱ بخاری.

(۲) سند احمد ۵۳۶ ج ۲، ترمذی ۳۳ ج ۱.

(۳) ۹۸-۹۹ ج ۱ سنن ابی داود.

(۱) ابو داود ۷۱ ج ۱، مند احمد ۱۸۰، ۱۸۷ ج ۲.

(۲) ابو داود ۷۱ ج ۱.

صوڪ صیبلر صفلا نورلر» صورتده بیان ایته لر. فقه کتابلر نده غی صف تعیین ایتلو مسئله سی اویده جماعت بولوب او قوغه تخصیص قیلناس. چونکه فقهاننگ بوگا کیتراگان دلیلری «لیایی منکم اولو الاحلام و النهی ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم» حدیثدر. (۱) بو هیچ شبهه سزا، مسجدده و اویده اولاچق جماعت نمازلرندن عامدر. تقلیددن قاچام دیگاچده، فقه کتابلر نده گنی مسئله لر نی ده بوتولهای سبروب توگو یاراماسدر. فقهاننگ اوشبو سوزلری بر جهتدن یوغاریده غی حدیثکه استنادا سویله نگان بولسه، اپکنچی جهتدن ایرلر بلهن اوک خاتونلر و بالالرننگ ده مسجدده جماعت نمازلرنده حاضر بولولرینه دائر سنت عملیه گده استناد قیلنوب سویله نگان سوزلردر. حاضرگی کونده بزنگ دیارده خاتونلرننگ جماعت نمازلرینه، مسجدلرگه یورولری عادت توگلاگندن آلرننگ جماعت نمازلرینه بارولری درست توگلاگینه، بو اشنگ سنتکه خلاف بولویشه استدلال یاراماسه، بالالرننگ مسجدگه یورمه ولرنندن ده بوندی تیجه لر چغارو یاراماس.

اوشبو یوغاریده سویله دیکمز سوزلردن یک آچق بلنه، که محترم رحیم جان افندینک «وقتدن الک بالالرنی مسجدکه یورتو شریعتنک بویرقلرینه موافق توگلددر، پیغمبر، مسجدلرنی صیبلر کیتروب خرمتمسزله و دن منع ایتمشدر» دیگان سوزلری بوزغه یازلغان سوز قیلندن اوز اوزندن اروب بوغلاچقدر. ذاتا رحیم جان افندی اوزوگ مقاله سیننگ آخرنده «البته منیم بو سوزلردن بالالرنی مسجدکه برده یورقه سکه تیوش دیگن حکم آ کلاشلماس» دییه یوغاریده غی سوزن یوقه چغارادر. بزنگچه بالالرنی مسجدکه یورتو شریعتنک بویرقلرینه مخالف دعواسنده بولغان بر کتیگه بو صوگنی سوزلرنی سویله مه سکه تیوش اییدی. ایندی آخرنده همانده شول فکرگه قایتاچق بولغاج، نه لاله نیندی حدیثلر کیتروب باشقلرغه قارشى توشوب ماتاشماسقه کیره ک اییدی. بز مقاله صاحبینک «ذاتاً مسجدلر اولزلی ده خاتون - بالالردن... بر آز وقتقه ایرلوب طوروب طنجر اراق اورنده حضور قلب بلهن عبادت اوچون تأسیس اولنمشلردر» دیه فاحش خطاغه توشولرن «موجد» بولوغه آشتنودن کیدگان بر آلدانو دیب حسن ظن قیلوب کیته آلساق ده، بو صوگنی تناقضلرینه هیچ بر وجه تابا الیمیز.

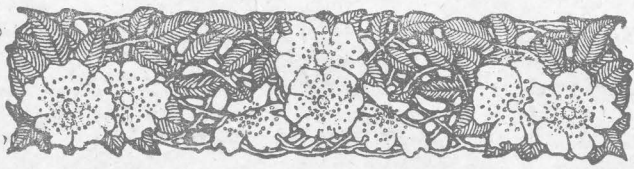
خاتونلرننگ جماعت نمازلرینه یورولری درست بولو بولماو حقنده «شورا» صحیفه لر نده ده یایناق تحقیقلر یازلیدی. بو طوغریده مخصوص رساله لرده ایندی نشر ایتلدی. رحیم جان افندی جنابلری

چغاررغه امر ایتهکن ایکان، نماز او قودن شرعی مانعلری بولغانلری بیله «مصلی» غه چغارلوررغه قوشانغان ایکان، کیملری یوقلری کورشیلرنندن آوب طوروب بولسه ده چقسونلر دیلنگان ایکان، صیبلرنگ مصلی غه چغولرنده شبهه ایترگه قطعیا یول یوقدر. اوشبو حقده روایت قیلنغان «کنا نؤمر ان نخرج یوم العید حتی نخرج البکر من خدرها حتی نخرج الحیض فیکن خلف الناس فیکبرن بتکبیر هم و یدعون بدعا ثم یرجون برکه ذلك الیوم و طهرته» (۱) دن عبارت ام عطیه حدیثده غازدن شرعی مانعلری بولغان خاتونلرننگ عیدکه چغولری، سواد کوبه تیو اوچون، شعار اسلامی اظهار اوچون، عید کونن الوغلاو و حرمتله اوچون بولغانلغی تصریح قیلنه. شولای بولغاج بلوغه ایرشمه گان ایر بالالرننگ ده عیدکه حاضر بولولری اوزندن اوزی آ کلاشلادر. البته عید نمازینه چقان خاتونلر اچنده یش و قنده غی توسلی اوک یاش بالالرنده آوب چقانلری بولغاندر. شول وقت ممیزلرننگ ئویده یاتوب قالولری، یاخود اورامده اویناب یورولری هیچ بر وقت عقلغه یاتماس. بوگا صبی اوزی ده کوغاس، آنا آناسی ده راضی بولماس، پیغمبردن منع ده بولماس. ذاتا ام عطیه حضرتلرننگ اوشبو حدیثی روایت قیلوینه سبب، شول وقتلرده قزلرنی عید نمازینه چغارمی باشلاولری بولمشدر. ایر بالالر حقنده ایسه بوندی معاملهلر کورلمه گانلکدن اول حقده تصریح قیلوررغه لزوم کورلمه گان بولور. عموماً خاتونلرننگ مسجدلرگه جماعت غازلرینه یورولری حقنده حدیثلرننگ کوبلگی اوشبو یوقاریده ذکر ایتلنگان سببکه، یعنی ایرلرننگ آلرنی جماعت نمازینه چغودن طیا باشلاولرینه منبیدر. اسلام تریه سی و اسلام حریتی بلهن صوغارلغان خاتونلر ایرلرننگ کونله ولرینه قورولغان اوشبو استبدادقه قارشى سنت عملیه گه آرقلا نغانلر و احادیث شریفه بلهن مقابله قیلغانلر. بالالرننگ مسجدکه یورولرنده ایسه ایرلر اوچون نه لیگی محذور بولماغانلقدن، آلر حقنده طبیعی منع بولماغان، شونلقدن آلرننگ جماعت نمازلرینه یورولری حقنده حدیثلر یوق درجه سنده آز روایت قیلنغان.

آنک صوکنده ابن عباس حضرتلرننگ نه لده یک کچکنه چاغنده عید نمازینه حاضر بولغانلغی معلوم. اول «اشهدت الخروج»، دیه بیرلگان سؤالگه «نعم ولولا مکانی منه ما شهدت» دیه اوزیننگ یک به لکه کی وقتنده اوق عیدده حاضر بولغانلغن سویله گان. پیغمبردن سیکز یاش یارملرده غنه قالغان نعمان بن بشیرننگ ده جمعه و عیدده حاضر بولغانلغن بلدرگان حدیثلری صحیحلرده ذکر ایته در.

نهایت صیبلرننگ مسجدلرگه یورولری و جماعت نمازلرینه حاضر بولولری فقه کتابلرینه ده کرگان بر مسئله در. فقها آنی صف مناسبتی بلهن ذکر ایوب «آله ایرلر، آندن صوڪ خاتونلر، آندن

(۱) سنن ابن داود ۹۸ ج ۱، سنن الترمذی ۳۲ ج ۱، اوشبو حدیث ابن مسعود، ابو مسعود، ابی بن کعب، البراء و انس حضرتلرنندن روایت ایتمشدر.

کرامتوں - خارق عادتوں

(تورکستان و آلتی شہر مسلمانوں نے ایشٹوآگان عقیدہ لرا)

I

محمد امین خان زمانندہ باغدار اسملی بر ایشان بولغان. بردنبر کونی محمد امین خان ایشانلرنی امتحان قیلمق اوی بیله مه چی ایتمی قوشوب پلاو پشراگان و همه ایشانلرنی اویینه چاقروب شول پلاونی آنلرنک آلدینه قویغان. ایشانلر، قوللرن یووب، جیگرن صرغانوب ایندی آشیمز دیب تورغانده غنه نه لیگی باغدار ایشان «صبر اینکر!» دیه تاباقتک اوستینه قولن اوزاتوب: «پرس!» دیگان ایکن در حال باباغی مه چی ترلوب تاباقتن سیکروب چققان. باغدار ایشاننگ بوندن باشقه کرامتوں ده کورنگه لب طوراً ایکن.

II

شوشی کونلرده گنه کاشغرده گی ایگه رچی ایشاننگ اوغلی طاهر خلفده «خارق العاده» لرا کورسه توب طوراً: بر کونی بر مریدی آش - نان آلوب کیلگان ایکن. ایشان، مذکور ناتی اترگه بیروب: «نجس صو بلن پشراگان ناتی بو یرگه آلوب کیلورگه یارامی» دیه مریدن شلتله گان. درواقع، مرید اویینه باروب صو صالا طورغان چولمهک اجن قاراسه، ایکی دانه اولگن سچقان تابولغان.

III

یاقن کونلرده «یارکنده» شهرنده ده شوشندی بر واقعه بولوب اوتکان:

مشهور بر ایشان، بر کشینگ اویینه ضیافتکه چاقرلغان. آش طیار بولغاچ جیکئی بلن بورنن طوتوب اوطورغان، خلق بر برینه قاراشوب خیرنده تورر ایکن، ایشان: «بو آش حرام. چونکه نجس صو بلن پشراگان» دیگان. صونی باروب قاراسه لرا یوغاریده راق صو اچنده ایشهک اوله کسه سی یاتقانن کورگانلر. مونه شوندن صوگ بو ایشاننگ درجه سی، آبرو و اعتباری برمه بر ارتقان.

IV

بر وقت بر ایشاننگ خاتونی اولگان ایکن. شونک جنازه سینی جمعه نمازی وقتنده اوقومق بولوب قولنده غی تاباغی بلن قوباشقه اشارت قیلوب «توقتا!» دیگان، قویاشده ایشاننگ امرینه بویون صونوب ۶ ساعت مقداری بر اورنده توقتاب تورغان.

«شروط الصلاة» جیلر اورغانی دیب طورمیچه تنزل ایتوب شول مقاله لرنی اوقوغان بولسه لرا بوندی فاحش خطاغه توشمه سلر و اورنسز ایجادقه قاراغانده یولی تقلیدلری ثمره لیره ک بولاجینه ایمان ایتهلر ایدی.

صیبرنگ نماز اوچون مسجدکه بارولری مسجدنگ حرمتن بیبرو دیه تاتی ایتلورگه یاراماگان کبک، باشقه چه بارولری ده - مثلاً مسجد بلن درست تانشدرو مقصدی بلن - مسجدنی حرمتسزله و صانالماس. بو حقدہ بالانگ اوستی باشی نجاستدن پاک بولو بولماوغده قارالماس. کیوم صالومنگ شرعی نجاستدن پاک بولویلیگی یالکر نماز اوقور اوچون گنه اعتبارغه آنور. بالالرنک نمازدن باشقه اوچون مسجدکه یورولرنک درستلگن ده هواغه قاراب قه سوبله میمز. بو گاده شرعی دلیلزبار: رسول الله زماننده جماعت غازینه یوروجی خاتونلر، کوب وقت بالالرن اوزلری بلن مسجدکه آلوب کیلر، نماز تمام بولغانجه آتر شونده اوطورالر ایدی. کوب وقت پیغمبر بالالرنک یغلاولرن ایشتب نمازن قسقارتا طورغان ایدی. البته بو خاتونلر نماز صایون بالالرن یووندروب آلوب کیله آلمانلر در. یووندرسه لری یله، آنرنک یا گدن نجاستنولرنندن امین بولمانلر در. اوشبو یاش بالالرنک یغلاغان وقتلری بولغان کبک، اویناغان، کولگان و شایارغان وقتلری ده البته بولغاندر. مع هذا پیغمبر بونی مسجدنی حرمتسزله و صاناماغان. اول «انی لا قوم فی الصلاة اریدان اطول فیها فاسمع بکاء الصبی فاتجوز فی صلاتی کراهیه ان اشق علی امه» (۱) دیرهک، قای وقتلرده مسجدده گی بالالرنک یغلاوی سبیلی غازن قسقارتورغه مجبور بولغانلغن سوبله دیگی حالدہ، خاتونلرنی بالالرن مسجدکه آلوب کیلودن طیماغان. اگرده بو اشلر مسجدنی حرمتسزله و صانالمسه، پیغمبر بونی سکوت بلن کیچرمه س، اوشبو سوز آراسنده اوق شوگا بر بر اشاره قیلوب کیتهر ایدی.

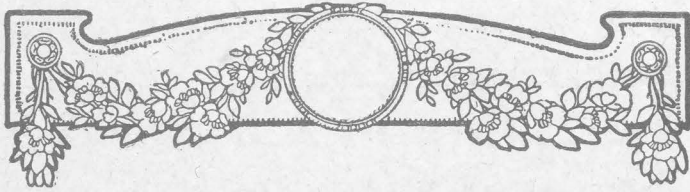
بزنگ اوشبو یوغاریده سوبله گان سوزلرمزدن صیبرنی بیش وقت نمازغه اوستره گه کیرهک دیگان سوز آکلاشلماسون. شرع طرفندن موینغه بورچ اولارق یوکلہ تلمه گان اشلرده، البته زمانینه مصلحتینه قاراب اش کورلور. بز بو سوزلرمزنی باری محترم رحیم جان اقدینک مسجدکه بالالرنی کرتو شریعت نظرنده درست توگل، دیگان فکرلرینه و شوگا کیتراگان دلیلارینه قارشینه غنه سوبله دک و بو خصوصده آنرنک صوگ درجه ده آلدانغانلقلرن غنه میدانغه قوبدیق.

بتمه دی.

حسینیہ معلملرنندن: ص. بیکبولاط. اورنبورغ.

۷

کناز مقصودفلر شجره سی

(آثار قدیمه)

بزنك صور او مزغه كوره حرمتلو طیب حسین افندی بن حمزه مقصودوف، اوزلرینك شجره لرینی هم ده شول شجره حقنده بولغان ایسکی یازولرینی تورکیچه گه ترجمه ایتوب بیارگان ایدی. تاریخ برله شغلله نوچیلر و ایسکی اثرلرینی سووچیلر گه هدیه بولسون اوچون بز بو آثار قدیمه نی «شورا» ده باصونی موافق کوردك.

قوللرنده شجره لری بولماغان مقصودوفلر، شوشی اورنده یازلغانلردن اوزلرینك یاقین ویراق بابالرینی اوگره نه آلورلر، قوللرنده شجره لری بولوب ده اسملرده باشقعلق کورلسه یا که نیندی گنه روش برله بررتورلی یا گلشلق بارلنی بلنسه شول یا گلشلقی درسته لرلر، توزه تورلر.

ر. ف.

* *

مقصودوف حسین افندی برله کیلکان یازولر:

I

مقصودوفلر شجره سی طوغروسنده بر ایسکی یازو قویاستندن

ترجمه :

۷۰۶۱ نجی (۱) یلده مالیم (مالیسا) قازان خانلی اوغلرلی اوغلانلری کنازلر میرزالر تاتارلر هم مسکو اوز ایرکلی پادشاهی کناز ایوان واسیل اوغلینك توری درجه ده گی کشیری. آنلر نك صوراولرن اول قبول قیلغان ایدی هم آنلرغه قازان خانلیغینه اوز دولتینك قول آستنده غی قاسم خانلی شیخ علی نی بیرگان ایدی. آنلر نك الککی خانلرینك روس دولتینه قیلغان یاوزلقلرن ملعون قازانلیر اوستنده اول اوستنده طوتمی. آنلر نك الک قازان خانلی بولغان صاپاگری (۲) شول یاوزلقلرینی کورسه تندی. شولای اوق

(۱) بو تاریخ، ایسکی روسچه یازولرده غی علامتلر برله یازلغان ایدی، بردن اول ایسکی اصطلاحنی کوب کشی بلنگانلکدن و ایکنچیدن بعض بر علامتلر مطبعه ده بولغانلقدن بز، شول علامتلر اورنلرینه رقم قویدق. (۲) صفاگری خاننی اراده قیله در

بر وقت بایزید بسطامی دیگان بر ایشان بر نیچه مریدلرن ایهرتوب حج سفرینه چقان. یولده بارغانده «نجدوان» شهرینه کروب شونده غی بر ایشاننی زیارت قیلوب کیتمکچی بولغانلر. «نجدوانی» ایکنک: «ای بسطامی، سینگ بو اشک خطا، یعنی شونچه مریدلر گنی اشدن قالدروب مکه گه باروولده برده کیلشمی دیگان. بسطامی بزگه حج فرض بولوبدر دیگان. نجدوانی آلی بولسه کعبه نی شوشی برگه کتیریم مین، شوشنده غنه اشنی بتروب کیترسز دیگان و درحال کعبه معظمه نی «نجدوان» غه کیتیرگان طواف و زیارت قیلغانلر. سوگره بسطامی نك مریدلری بو کرامتینی کوروب نجدوانی غه میل ایکنکلر و اوزلرینك نجدوانده قالاچقلرن بلدرگانلر. بسطامی ده قولینه بر چیق توتوب بر اوینگ توبه سینه چقان و: «چوش!» دیب اوی بلن اوز وطنینه تاما یوری باشلاغان. نجدوان زمینیه ده شهر و قریه لرلی ایله برابر بسطامی آرتدن بارالر ایکنک. شونی کورگچ باباغی مریدلر توبه قیلشوب، نجدوانی ده اوز اورنده قالدروب بسطامی بلن برگه قایتوب کیتکانلر.

VI

بر وقت حضرت بهاء الدین بلاگردن بر نیچه مریدلری ایله برلکده شیخ سعدی نی زیارت قیلیمق اوچون هندستانغه بارغانلر. بولر بارغان چاغنده شیخ سعدی قمارخانه ده اوطوش اوینی اویناب طورغان ایکنک. بهاء الدین نك مریدلری بونی کوروب «شولقدر اوزاق یردن، بر قماربازنی زیارت دیب کیله...» دیب او یلاغانلر. شیخ سعدی ده آنلر نك کوکلرنده گی گه بنی بلوب: «مین قمار اویناب جستی اوطوب آلام» دیه جواب بیرگان. سیزدگی ایدی...!

VII

دنیاده ایکی «آفاق» بار. بونک برسی بخاراده غی بهاء الدین بلاگردن بولوب، ایکنجسی کاشفرده گی هدایه الله قضا گردن در.

اوز طرفلرنده بولغان ولی لر نك خارق عادت اشلرینی، کرامتلرینی بزگه یازوب طورولرینی اوقوچیلر مزدن اوتته مز. استمداد قیلنه طورغان قبرلر، یلغه و تاشلر بولسه آنلر نك ده اورنلرینی هم ده یازدم صور او روشلرینی، نیندی خسته لکلر گه بیگره ك شفالی بولولرینی ده یازسونلر ایدی.

«شورا».

کناز مقصود صاقلانغان. بو یازونگ اصل نسخہ سی جیاولی دیباق
یلزای سیپلیتوف قولى برله یازلدى. اوغلان کناز مقصودنگ بولهك
کاغدی مسکاوده رازره دنی آرخیمدن صورالور (صورارغه ممکن).
۷۰۶۱ یلده (۱).

۱۱

کناز مقصود شجره سی

- (۱) مقصود اوغلان کناز مقصود، قاسم خان سلطان بووتندن
ایدی. کناز مقصودوفلرنگ فامیلیلری شوشی کشیدن باشلانادر.
مقصود اوغلان ۷۰۶۲ (۱۵۵۴) نجی یل اولگان.
- (۲) مقصود کناز اوغلی آیدار (حیدر).
- (۳) آیدار بن مقصودنگ اوغلی آرسلان.
- (۴) آرسلان بن آیدارنگ اوغللری: (۱) قاپلان، (۲) ابراهیم.
(۳) اسماعیل، (۴) مصطفی، قاپیتان، (۵) عادلشاه، روتمیستر، (۶) خرم
شاه، یاقوبسکی باتالییونده اوترلگان، بالاسز.
- (۵) دورتچی درجده گی قاپلان بن آرسلان اوغللری:
(۱) یکمای (یکتیمور)، (۲) جانقای، «یارصلاول» ده آرقچی بولوب
خدمت ایتکان.
- ابراهیم بن آرسلان اوغللری: (۱) خرم شاه، (۲) بادام شاه.
اسماعیل بن آرسلان اوغللری: (۱) هادی شاه (خادی شاه)،
(۲) شعبان (شابی)، بالاسز، (۳) دولت محمد، (۴) دوست محمد،
بالاسز.
- مصطفی بن آرسلان اوغللری: (۱) یکمیرزا، (۲) سلیمان،
(۳) یوسف.
- عادلشاه بن آرسلان اوغللری: (۱) ولی شاه، (۲) یکتیمور
(چوقونچاق ایوان)، (۳) جان.
- (۶) بیشنچی درجده گی خرم شاه بن ابراهیم اوغلی یکمای
(یکمیرزا).
- بادام شاه بن ابراهیم اوغللری: (۱) آق محمد، (۲) موقانای
(محمد).
- هادی شاه اسماعیل اوغللری: (۱) رمضان، (۲) اوراز محمد.
دولت محمد بن اسماعیل اوغللری: (۱) ایسهن، بالاسز
(چوقونچاق ایوان)، (۲) باطر (چوقونچاق ایوان) چیت مملکتلر
- (۱) بو یازو شونده بتدی. مونگ حقتده حرمتلو حسین افتدی
مقصودوف «بو کاغدنن اوزم ترجمه قیلدم، بعض بر شبهه لی اورنارم
قالدی» دی. حقیقت حالده بو، بیک اهمیتلی کاغده. بر مرتبه مونگ
روسجه سینن باصدرو کیرهك ایدی شوندن صوگ بلکه شبهه لرنی بتروگه
باردم ایتوجبلر بولور.

قاسم خان شیخ علی ننگ قارنداشی جان علی نی اووبق خانش برله (۱)
قازانده اوچ قات یاوز اولم برله جزالرغه تله گان ایدی. آنلرنگ
شرتلری آنلری بونچه صوراولرن قبول قیلوب اول (ایوان)
آنلرغه قازان خانلغینه قاسم خان اوغللرندن جان علی نی کوب قاسم
اوغلانلری کنازلری میرزالری برله برگه بیاره. شولر ایچنده اک
برنجی طوغری کشی اوغلان کناز مقصود، جان علی ننگ کوزه گوجیسی
بولور (۲). بو کناز مقصود الوغ اوردا قاسم خان سلطان بووتندن
کیلده. اما مونی قالدروب طوریق. شوندوق ملعون قازانلیلر شول
اوق یلنی اوز شرتلرن آنلرلرن بوزوب جان علی خانده سیلانوب
ایچکی ایچوب آنک باشن قلیچ برله کیسوب توشردیلر هم کوب
آنک یاقینلرینی قاتی اولم برله جزالیدیلر. کناز مقصودنی چورا
آتلی برنجی قازان اوغلاننی اولمدن فوتقاردی هم اوزنی روس
چیگینه واسیل قلاسینه چاقلی اوزاتوب بیاردی. اول مسکاو اوز
ایرکلی پادشاهینه هم اوز پادشاهی شیخ علی خانغه کیلوب قازانده
جان علی هم آنک یاقین الوغ میرزالری باشینه نی کیلگانی سویله دی.
مسکاو پادشاهی آنلرنگ شوندی بوزوقلرندنده.....
شیخ علی خان ایسه اوز قارنداشی جان علی ننگ قازانده عیسیز
اوترلوندن بیک قایغروب کوب یاش توکدی. مسکاو پادشاهی اوغلان
کناز مقصودغه هم آنک اوروغینه کوب بیر صولر آللر بولهك
ایتوب بیرگه شیخ علی که قوشدی هم آنلرنی بولهك کاغدلری برله
اوز پادشاهلق مهرینی باصدروب نغوتدی (تصدیق ایتدی). ۷۰۶۲
نجی یلده جان علی خاننگ هم آنک الوغ میرزالرینگ قان اوچینی
آورغه هم قاسم خاننی شیخ علی که تورلی ظلملر قیلغان ایچون پادشاه
قازانلیلر اوستینه عسکر بیاردی، هر بولکده قاسم اوغلانلری کنازلری
میرزالری اوز صنفلری بونچه بار ایدیلر. صاقلق بولکده تورلی
عسکریلر برله برگه طوقز کشی روس بیاری ده بار ایدی. بیار کناز
میخایل ایوان اوغلی سریرینی نی شیخ علی خان زویه قلاسیندن
قازانغه بیاردی. اول اووبق خاننشنی اوغلی خان زاده محمدگری برله
اسیر آلوب اوزن قازانندن مسکاوگه پادشاهغه کیتوردی. خان
خاتوننی قازانندن زویه قلاسینه شیخ علی خانغه تورلی آغولی آشلر
ایچکیلر کولمهك اشتانلر بیارگان بولغان ایکان بارونده آنی اوغلان

(۱) مونگ روسجه سی ایچوک یازلاندنر، بلماک. مغللرده وایسکی
تورکلرده «اووبق» دیب، گویا الله تعالی طرفندن تقدیس ایتولگان
(صوغشدرده اولمی طورغان) آتغه ایتولنه ایدی دیلر. سویم بیکه ننگ چن
اسمی «اووبق» توکلمی ایکان؟

(۲) «اوغلان» سوزی مغللر (تاتارلر) ده شاهزاده معناسنده
ایدی دیلر. روسیه ده بو کونده «اولانسکی بولاق» بار، مونگ تاتارلرده گی
«اوغلان بولسکی» دن آنغانلفی روایت ایتولنه.

- اشلرینی قاری طورغان کاللیگاده تلماج بولوب خدمت ایشکان.
 (۳) پلاطون، بالاسز (۴) کانای (حزفیه)، (۵) شعبان.
 بیکمیرزا بن مصطفی اوغللری: (۱) محمد، بالاسز. (۲) تگری
 یردی. (۳) آزامای (عظمت). چوقونغاچ آلیکساندر).
 سلیمان بن مصطفی اوغللری: (۱) آبرخامای، (عبدالرحمن
 چوقونغاچ میخایل). غواردیاده پراپرشچق. (۲) بختیار.
 یوسف بن مصطفی اوغللری: (۱) بولات. (۲) رمضان،
 بالاسز. (۳) آزامات (عظمت)،
 ولی شاه بن عادلشاه اوغللری: (۱) یوسف. (۲) مصطفی.
 (۳) ابراهیم (بو ابراهیمسنگ خاتونی فاطمه، تورک پاشاسینگ قزی
 بولغان).
 بیکتیمور (ایوان) بن عادلشاه اوغللری: (۱) مصطفی (چوقونغاچ
 نيقولای، مایور). (۲) عبدالله.
 جان بن عادلشاه اوغللری: (۱) محمد. (۲) قوتلوغ محمد.
 (۷) آنتچی درجدهگی بینکمای بن خرم شاه اوغللری:
 (۱) موسی. (۲) ابراهیم.
 آق محمد بن بادام شاه اوغللری: (۱) ابراهیم. (۲) یوسف،
 بالاسز. (۳) عبدالله.
 موقانای (محمد) بن بادام شاه اوغللری: (۱) مصطفی. (۲) سلیمان،
 بالاسز.
 رمضان بن هادی شاه اوغلی: عبدالرحمن.
 اوراز محمد بن هادی شاه اوغلی عظمت (آزامات).
 باطر (ایوان) بن دولت محمد اوغللری: (۱) پیترو. (۲) فیدور.
 (۳) تیمورپولات (تیخون). (۴) ایوان.
 کانای (حزفیه) بن دولت محمد اوغلی عبدالله.
 شعبان بن دولت محمد اوغللری: (۱) نور محمد. (۲) احمد،
 بالاسز.
 تگری یردی بن بیکمیرزا اوغلی: ابراهیم. چینبار اویازنده
 طوردی.
 آزامای (آلیکساندر) بن بیکمیرزا اوغللری: (۱) یلیسی،
 پراپرشچق. (۲) یغور، پراپرشچق.
 رحمت الله عبدالرحمن (آبرخامای، میخایل) بن سلیمان اوغللری:
 (۱) ایوان، مایور. (۲) فیدور، پودپوروتچق.
 بختیار بن سلیمان اوغلی: عادلشاه.
 بولات بن یوسف اوغللری: (۱) مالهی (ملیک). (۲) مصطفی.
 (۳) مرتضی.
 آزامات (عظمت) بن یوسف اوغللری: (۱) موسی.
 (۲) ابراهیم.
- یوسف بن ولی شاه اوغلی: عبدالله.
 مصطفی بن ولی شاه اوغلی: اسفندیار مایور مرتبه سنده
 خدمتده. قزی زلیخا.
 ابراهیم بن ولی شاه اوغللری: (۱) موسی. (۲) مصطفی.
 (۳) احمد.
 مصطفی (نیقولای) بن بیکتیمور (ایوان) اوغللری: (۱) آلیکسی،
 قاپیتان، بالاسز. (۲) واسیلی پراپرشچق.
 عبدالله بن بیکتیمور (ایوان) اوغلی: تیمور پولات.
 محمد بن جان اوغلی: تیمور پولات.
 قوتلوغ محمد بن جان اوغلی: الیاس.
 (۸) یدنچی درجدهگی ابراهیم بن آق محمد اوغللری:
 (۱) تیمورپولات. (۲) ابو بکر.
 عبدالله بن آق محمد اوغلی: محمد رحیم.
 مصطفی بن موقانای اوغللری: (۱) یعقوب. (۲) تیمورپولات
 (۳) آلیقای (علیکای).
 عبدالرحمن بن رمضان اوغللری: (۱) سلیمان. (۲) جان.
 نور محمد بن شعبان اوغللری: (۱) اسماعیل. (۲) یعقوب.
 (۳) تیمورپولات.
 ابراهیم بن تگری یردی اوغللری: (۱) یعقوب. (۲) یوسف،
 بالاسز. (۳) تیمورپولات.
 مصطفی بن بولات اوغللری: (۱) صالح. (۲) رحمت الله.
 موسی بن آزامات (عظمت) اوغلی: ارسلان.
 موسی بن ابراهیم اوغللری: (۱) یعقوب. (۲) بختیار.
 (۳) تیمور پولات. (۴) مرتضی.
 احمد بن ابراهیم اوغلی: یچی.
 واسیلی بن مصطفی (نیقولای) اوغلی: نيقولای.
 تیمور پولات بن محمد اوغلی: حسین.
 الیاس بن قوتلوغ محمد اوغللری: (۱) سلیمان. (۲) حمزه.
 (۳) ابراهیم.
 (۹) سیکرنچی درجدهگی تیمورپولات بن نور محمد اوغلی:
 محمد گری.
 یعقوب بن ابراهیم اوغللری: (۱) رحمت الله. (۲) نعمت الله.
 (۳) مقصودی، بالاسز.
 تیمورپولات بن ابراهیم اوغللری: (۱) علی اکبر. (۲) حمزه.
 (۳) حزفیه. (۴) محمد رحیم. (۵) محمد جان.
 یعقوب بن موسی اوغلی: عبیدالله
 بختیار بن موسی اوغلی: محمد علیم (محمد امین)
 یچی بن احمد اوغللری: (۱) موسی. (۲) ابراهیم فیلفیل.

توگل . «چاوقباش» توگلمی ایکان؟ حاضرندہ بو آولده بتکان .
 باری بالاسز چاغاز سلیمان بن یوسف موراتفغہ طورادر .
 (۳) عادلشاه بن آرسلانغہ آتاسینگ ایمیہ سندن اتکازاتسہ
 ایتو طوغروسندہ ۷۱۹۶ نچی یلده حکومت طرفندن امر بولغان .
 اوزینہ ۱۷۰۰دہ کیرنیسکی اویازده ۹۰۰ چویرت ایمنیہ بیرلگان .
 (۴) خرم شاه بن آرسلان حقندہ برنچی شجرہده «بو خرم
 شاه آصوتیف صوغشندہ اوترلگان» دیب یازلغان، اما ایکنچی
 شجرہده «یاقوبسکی باتالییونده اوترلگان» دیگان . بو سوز،
 ایکنچی شجرہنی یازوچینگ نادانلغندن کیلگان بر نرسہ بولسہ
 کیرهک . بزنگ حاضرگی ادیبتازده یات سوزلر کوب قوللانوب کبک
 الملك وقتلرده روسلرده یات سوزنی کوب استعمال قیلور بولغانلر .
 حاضرندہ بز، صوغشنی «محاربه» دیب یازغانمز کبک الملك وقتلرده
 روسلرده آنی Сражеіе, Война دیب توگل بلکه فرانسزچہدن
 آلوب «باتالییا» دیب یازار بولغانلر . ایکنچی شجرہنی یازوچی
 کشی شول «باتالییا» نگ معناسینی آ کلامیچه «باتالییون» دیب
 قویغان بولور . بو ایکنچی شجرہنی ہمده آنک طشندہغی یازولرنی
 یازوچی کشی فیلدقیبل ابراهیم (بن یحیی بن احمد) مقصودوفدر .
 بو آدم مونلرنی اوز قولی برله یازغان .
 (۵) بیکمای بن قاپلان بن آرسلاننگ ایر بالاسی یوق .
 مریم اسملی قزی احمد (۱) شاقولوف نکاحندہ بولغان . یرصولری
 اوشبو قزینہ پریدان بولوب اوشبو احمد شاقولوف گه کوچکان .
 (۶) دولت محمد بن اسماعیل «دالیوی» دیب یورتلگان .
 قاسم یاشنده آرلری آزغنه آیروم ایکی «چوتای» اولی بار .
 مونلرنگ برنده مسلمانلر وایکنچیسندہ روسلر طورالر . بو کونده
 روس چوتایندہ طوروچی ایوان کناز مقصودوفنی چوتای روسلری
 دالیوف (Далевъ-Далеевъ) دیب یورتلر . بو دولت محمدنگ
 خزستیان اوغللری ده باشقه مقصودوفلر برله برلکده «چوتای»
 اولنده طورغانلر . بو کونده ایوان بن ایوان بن ایوان بن باطر
 «چوتای» ده طورادر .
 (۷) آق محمد بن بادام شاه بن ابراهیمنگ خدیجه اسملی
 قزی سید (۲) شاقولوف نکاحندہ بولغان .
 (۸) ابراهیم بن ولی شاه بن عادلشاهنگ اوغللری «تاتار بای»
 اولنده طورغانلر .
 (۹) برنچی شجرہده نور محمد بن شعبان بن دولت محمد

(۳) مرتضی . ۴) محمد رحیم .
 حسین بن تیموربولات اوغللری: (۱) کریم، بالاسز . حمزه
 بالاسز . علی اکبر .
 (۱۰) طوقزنجی درجهدهگی محمدگری بن تیموربولات
 اوغللری: (۱) حمزه . ۲) حسن، بالاسز .
 رحمت الله بن یعقوب قزی بی بی عائشه، دولتکلدیفده ایرده .
 نعمت الله بن یعقوب اوغللری: (۱) رحیم گری . ۲) سلیم گری .
 (۳) عبدالله جان .
 (۱۱) اونونچی درجهدهگی حمزه بن محمدگری بالالری :
 (۱) صفا . ۲) حسین (۱) . ۳) شرف النساء . ۴) زلیخا ، بالاسز .
 (۵) بی بی جمال ، بالاسز . ۶) حسن . ۷) زهراء . ۸) برهان الدین .
 (۹) قاسم خان . ۱۰) مدینه بالاسز .
 محمد رحیم بن محمد علمیم (محمد امین) اوغللری: (۱) محمد علی .
 (۲) محمد علمیم . بو کونده «پیتروغراد» شهرنده طوروچی علمیم محمد
 میرزا مقصودوف (۲) .

III

مقصودوفلر شجرہسی مقدرہ مرتلو حسین افندی

مقصودوف طرفنرہ ایضاح و بیانہ :

مقصودفلر حقندہ بزده ایکی شجرہ بار . بری بورونراق
 وایکنچیسیدہ بر آز صوگر ااق یالغان بولسہ کیرهک . بورونقیسینگ
 قایجان یازلغانغی معلوم توگل اما ایکنچیسی ۱۸۴۰ نچی یلده یازلغان .
 برنچی شجرہده ترک کورسہ تلگان کشیلرنگ کوبلری ایکنچی
 شجرہده اولگان کورسہ تلگانلر . مین ، برنچی شجرہنی روسچه
 حالنچه کوچروب وایکنچی شجرہنی تاتارچهغہ ترجمہ قیلوب
 یبارہم . اوزگر ایکی شجرہنی یاخشیلاب قارارسز .
 (۱) برنچی شجرہده ایکنچی قارا وایکنچی قول برله «ابراهیم
 بن ولی شاه بن عادل شاه خاتونی فاطمه ، تورک پاشاسینگ قزی»
 دیب یازلغان .
 (۲) ابراهیم بن آرسلان اوغللری «یارماقوف پوچینوق» ده
 طورغانلر . حاضرندہ «قاسم» تیره سنده بو اسمده اول یوق . شول
 سبیلی «یارماقوف پوچینوق» نگ نیندی اورن ایکانلگی معلوم

(۱) اوشبو شجرہلرنی بزگہ یباروچی حرمتلو حسین افندی
 مقصودوف بولادر . خاتونی مشهور فاریقات تیموربولات حاجی آقچورین
 قزی حاجہ ام کلثوم خانم و بالالری: اسحاق، مریم، زینب ام الہدی، زین
 العابدین دانیال .
 (۲) اوغللری: (۱) ابراهیم . ۲) اسلام . ۳) محمد کریم . ۴) محمد حافظہ .

(۱) احمد شاقولوف، سید بیکتیمور بن یعقوب بن احمد اوغلی
 بولسہ کیرهک .
 (۲) سید احمدنگ طوغانی، سید بیکتیمور بن یعقوبنگ اوغلی
 بولسہ کیرهک .

سودا گرگري پيتراول تيره لرنده زور اشلر قيلغانلر حتى بايتاغى بتونلاي آنده کوچوب کيتگانلر، شول سيبلى «چوتاي» اولى کچره يوب قالغان. بو کونده «چوتاي» ده بتونسى ۶ غنه يورت. (۱۲) تيمور پولات بن ابراهيم بن نگرى بيردى ننگ يورنى کوبدن توکل گنه بتدى. نى ايچوندر مونگ يورينه «تارويچ يورتى» ديلر ايدى. خاتونى ناسخه اسمنده بولوب ساتوب آلدى اسملى کشى قزى ايدى. آخرسى قازاق ايچندن ساتوب آلوب کيتورگان بولغانلردر. بو تيمور پولات ننگ بالارى بو کونده پيتراول شهرنده لر.

(۱۳) نيقولاي بن واسيلي بن مصطفى ننگ ير صوى قاسم شهرندن ۳۰ چاقروم اورنده «ايصطومين» برله «تيليوکين» (تيلى بوکان) تيره لرنده بولغان. اوزى اوقا بوينده بيک شهب تاش يورت سالدرغان (۱). پاراخودده بارغانده بو يورت کورله در. خاتونى ياقوشكين قزى بولوب اوزى ۱۸۵۶ نچى يilde اولگان. مونگ ير صولرى بو کونده اوز نسللرندن باشقهرغه کوچکان. (۱۴) ايکنچى شجره ده قزل قرن داش برله علامت قويلغانلر، برنچى شجره دن کوچرلگان اسملر بولوب کوك قرن داش برله علامت قويلغانلر ايسه مذکور شجره گه اوز طرفمدن آرتدولغان و يالغانلردر.

* *

حسين افندى طرفندن يازلغان ايضاخلر اوشبو اورنده تمام بولدى. بو مقاله ده سزق آستنده غى شرحلر بزنىكى.

شجره لر ننگ هر ايکيسى ياخشى ياصالغان چوالچق توکل. مگرده خاتونلر و قزلر تمام يازلماوى غنه بر کيمچيدک حساب ايتولورگه يارى. عموما روسلر، نسب و شجره لر ياصاوده خاتون قزلرغه کوب اعتبار ايتىمى طورغانلردر آخرسى.

عالى قورصلرده اوقوچى حرمتلو بر طوتاش، زويه باشنده بولغان آقچورينلر (عبدالله بن شفى بالارى) ننگ شجره لر ينى توزوب بزگه يبارگان ايدى. مونى کوروب عجب ايتدم. شجره ده تخميناً ۳۷۵ کشى اسمى بار. بو کونده ترکلر برله اولکلر، فاميله گه چيتدن کيلگانلر و چيت که کيتگانلر، ايرلر و خاتونلر حتى ايکى خاتون بالارينه قدر بر برندن ايرلغانلر.

بو قدر آچيق، ياخشى و ترتيبلى ياصالغان شجره نى عمرمه برنچى مرتبه کورهم. اگرده اسمى يازلورغهرضا بولاچيني بلسهم ايدى، بو طوتاشنگ کيم ايکانلگيني بو يرده ياد قيلغان بولور ايدم.

رضا الدين بن فخرالدين

اوغللرى: سمایل (ترى)، ياقوش (اولگان) ديب يازلغانى حالده ايکنچى شجره ده اوشبو نور محمد اوغللرى: سمایل (ترى)، تيموش (ترى) ديب کورسه تلگان. مين اوزم: «نور محمدنک اسماعيل، يعقوب، تيمور پولات اسمنده اوچ اوغلى بولغانلر. لکن برنچى شجره يازلغان زمانده تيمور پولات يا لوموغان يا که بيک ياش بولغانلقدن اعتبارغه آلمانغانلر، ايکنچى شجره يازلغانده يعقوب، بالاسز چاغاسز اولگان وشول سيبدن شجره گه يازلماغانلر» ديب اوليم. بو نور محمد، نورقان، نورکاي روشلرنده هم يورتلگان. چوتاي روسلرى بو نور محمد بالارينى مقصودوف ديب توکل بلکه нурковъ-нуркаевъ ديب يورتلر. شول سيبدن بو آدم برنچى شجره ده «نورقاي» اسمنده يازلغان.

(۱۰) برنچى شجره ده ولى شاه اوغلى مصطفى، مصطفى اوغلى سليمان دييولگان حالده ايکنچى شجره ده سليمان اورينه اسفنديار مايور ديب يازلغان. مونده بر يا گلشلق بار (۱). ۱۸۴۳ نچى يل ۳۰ نچى نويا برده اورنبورغ شهرنده اويازدنى صودده تصديق ايتولگان بر کوچى کاغدينگ مضمونى اوشبو روشده: «مين بوديالقاوئيق اسفنديار مصطفى اوغلى کناز مقصودوف، آتام کناز مصطفى ولى شاه اوغلى مقصودفدن ميراث بولغان (فلان اورنلرده) ۱۲ ۱/۴ ديساينه بيرمنى پيتراول ۳ نچى درجه ده سودا گرى تيمور پولات نورقاي اوغلى مقصودوف غه ۲۸۵ صومغه صاندم هم ده شوشى آقچهنى تمام آدم. شاهدلر: ۱) اورنبورغ برنچى قازاچى بولقده خارونزا ايوان وولين. ۲) آستاونى اشتابس روتميستر سليم گراى توکيلوف (۲). ۳) بوديالقاوئيق محمد گرى پيديسوف. ۴) کالليزسكى ساويتىق هم قولير بيکمايوف.

(۱۱) تيمور پولات بن نور محمد بن شعبان ننگ بديع الجمال اسملى قزى محمدجان بن تيمور پولات دولتکلديف نکاخنده ايدى. بو تيمور پولات اوزى ايلتر برله ساتو ايتگان. ايلترنى قازاق ايچندن جيدرغالغى و کوبره اشى پيتراول تيره سنده بولغانلقدن ساتو ايتو پراوا سيني ده «پيتراول» دن آلوب پيتراول سودا گرى بولوب يورگان. بوديالقاوئيق اسفنديار کناز مقصودوفنگ بيرينى ساتوب آلوچى شوشى کشى و بزنگ باامز بولادر. بو وقتلرده قاسم

(۱) برنچى شجره يا گلش و ايکنچى شجره درست بولسه کيرهك، بو اسفنديار ننگ طوغانى کاژانا مقصودوا زليخا بنت مصطفى، توکيلوفلردن شاهين گرى بن يوسف نکاخنده بولوب مفتى سليم گرى توکيلوف ننگ آناسى ايدى. اسفنديار کناز مقصودوف باشقرد عسکرلرينه باپوچيتيل بولوب خدمت ايتدى و بله باى اويازى «کيلم» اولده ۱۸۴۴ نچى يللرده وفات بولدى. «آثار» ده اسمى بار (ج ۶ بيت ۳۴۹). «اسفنديار اوطارى» ديب يورتوله طورغان اوطار مونگ اوطارى بولغان.

(۲) سليم گرى مفتى بولادر.

حکومت آلماشنو

مملکتہزده زور بر واقعہ بولاچفی سبزلوب طور لسهده بو واقعہ نك حاضرگی روشہ بولاچفی کوتوامیدر ایدی؛ کوکلرگه خطور ایتمگان و خباللرغه کیلمگان روشده کیسا کدن الوغ بر انقلاب بولدی. ایسکی حکومت بتوب آنک اور نینه بتونلای باشقه نیگزگه فورولغان خلق و جماعت حا کملگندن عبارت بولغان یاگا حکومت توزولدی. بو حکومتنك روسیهده بولغان هر بر ملت و هر بر قوم ایچون خیرلی، فائدهلی بولاچفینی ادبی و علمی بر مجموعهده سوبلرگه کوب حاجت بولماسه کیرهك. دنیاده آدم بالاری ایچون ظلمدن و استبداد زنجیرلرندن فوتولو قدر راحتك، اسیرك و طونقولنقندن آزادلقغه چیقو قدر شادلی بولو ممکن توگل.

روسیهده عمر سوروچی بو قدر جانلر کیچهگنه فللر و کنیزه کلر ایدی، بو کون مونلر «آزاده» لر. اوتکان کونده جابر و صیلر (آپیکونلر) قوللری آمتلرند، طوروچی چاره سز، حمایتسز بالار ایدی بو کون اوز اشلرینی اوزلری تله گانچه باشقاروچی حقوقلی بالفلر!..

لکن آزادلق و بالعلقغنه بیتمی بلکه بو نعمتلر نك قیمتلرینی بلو و فولده صافلی آلو و فائده لهنه بلو کیرهك خلق و جماعت حکومتینه یاردم ایتو، حقیقت حالده اوزك و عائلهك، ملتك و دینك ایچون خدمت ایتودن، آدمچیاك و فضیلت بولنده طریشودن عبارت. شونك ایچون هر بر مسلمان اوزینی شوشی «وطن» نك خواجھسی همده شونك منفعنی ایچون اجتهاد قیلو طوغریدن طوغری اوزینك بورچی دیب بلو و شوکا موافق حرکت ایتو، یاشلر نیده شول بولده تربیه قیلو کیرهك.

خلق حکومتینك شعاری ایر کنچیاك، تیگزك، عدلاک، حققرنی رعایت قیلوچیلق، مملکت نظاملرینی، گوزل خاقلر نی پالیتسیه دن قورقوب توگل بلکه اوزك تلهب و اوز وجدانك نك قوشوی بوینچه بیرنه کیتروچیلکدن عبارت بولاچقدر. اسلام دینینك وصیتی ده شوشی.

ایزگی ساعتده بولسون؛ الله تعالی، خیرلی نتیجهلر کوررگه و خیرلی بولغان امیدلر مزگه ایر شورگه موفق ایتسون! «ربنا و تقبل دعاء» آمین یارب العالمین!

ناشری: «محمد شاکر و محمد ذاکر رامییفلر»
 محرری: رضاء الدین بن فخرالدین.

«شورا» اورنبورغره اونه بشمه کونره بر حقیقانه ادبی، فنی و سیاسی مجموعه در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-Й СТРАНИЦѢ ОБЛСЖКИ
 30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.
 Адресь: г. Оренбургъ, редакция журн. «ШУРО».

آبونه بدلی: سنه لك ۸ صوم، آلتی آیلق ۴ صوم ۳۰ تین.
 اوج آیلق ۲ صوم ۲۰ ة بر آیلق ۸۰ ة بره ملب ۴۰ ة.
 چیت مملکتگه یالق ۹ صوم.

خداينىڭ، بىر گەن نىمىتى اورنىنە قويمىغان يورتىڭ سوڭى يانغى
 آيانچىلى كويونچىلى بولماقچى سوزى وار؟..

مىرجانى رسالەسى حقىدە ئەيتور سوزمۇ يوق. بىزدە آنى
 واتىب يىرۇب سىندىروب ارالاب چىقارلق بىلمەدە يوق. اول جەھىتى
 اھلىنە قالدىروب فقط شۇنىغە ئەيتوب كىتمە: مىرجانى رسالەسون
 قىسقارتوب تەملى تەملى يىرلر نىڭنە چوبىلەب آلوب، قىرق ايللى
 يىتدە نىڭنە عىبارت قىلوب، (ھەر كىم آ كىلازلىق يىكك عىبارتلر بىرلە)
 بىھاسون دە ارزان غنە قىلوب باصدىرلۇب تارقانولسە ايدى، اول وقت
 مىرجانى خىزىرتلر نى خواص توگك عوامدە آ گلار ايدى. شۇنداق
 بىلەن ايتتۇرۇپ رىزمىڭ قىلرلر نى بىلگە بىر يول آچىلوب، بىلمىڭ دە
 قىدرى آغە سورولوب، زۇمانەجە حىركەت قىلومۇزغە زور سىبب
 بولور ايدى.

صابىرجان شاكرجان. آلماتا.

تصحيح

- ۴ نچى عدد شورا دە «دین دىرلىرى» نە تنقىد مناسىتى بىلەن
 اسىندەگى مقاله دە ۴ نچى باغانا، ۱۶ نچى يول دە «فلاسفە» سوزى «فلاسفە»
 دىب اوقورغە، ۵ نچى باغانا، ۱۳ نچى يول دەغى «توروى» سوزى
 «بوروى» دىب، ۲۴ نچى يول دەغى «شونى» سوزى «شوكا» دىب،
 ۲۹ نچى يول دەغى «تسقى» سوزى «تسقى» دىب، ۶ نچى باغانە ۳۲ نچى
 يول دەغى «نەرسە دە» سوزى «نەرسە دە» دىب اوقورغە تىوش.
- ۵ نچى عدد دە شولوق مقاله دە ۷ نچى باغانە، ۲۱ نچى يول دەغى
 «وشرا كىم» سوزى «شرا كىم» دىب اوقولورغە تىوش.
- ۶ نچى عدد دە ۴ نچى باغانە دە ۷ نچى يول دە «فخرۇ» سوزى
 «فخرۇ» دىب، ۲۷ نچى يول دە «دوس» سوزى «اوس» دىب، ۳ نچى
 يول دە «حىركىلىرى» سوزى «حىركىلر نى» دىب، ۳۷ يول دە «مىند احمد»
 سوزى «مىند احمد» دىب دىرسلەرگە اوتتەلەر.

كىتاب قالدون كاغىدە، ئىرى و آچىق حىرلر بىرلە ناصلىغان،
 اوقور اوچون كوگلىدىر. كىتابنىڭ اچىدە نىچە تورلى ذاتلر نىڭ
 تىجرىرلىرى، نىچە تورلى موضوعدە بىخىلر طولوب ياتور، ھەمەسى
 مىرجانى خىزىرتلر نى ماقىلر، آنىڭ قىلوب كىتكان خىزىرتلر نى تىقدىر
 قىلەر.

مىن باشقىسون بىلمەيمەن (آندە بىر توشونمە گەن بىخىلر دە
 كىتوب) اىڭ كوگلىمە آغان بىرىم: مىرجانى خىزىرتلر نىڭ شاگر دىر نى
 تىلىنى صاقلا كىر دىگان مقدس سوزلىرى بولدى. تاتار تور كىرىنىڭ
 اىڭ قازانغى و قىلر نە مىرجانى، خىزىرتلىرى شۇ مىشلە نى آ كىلاغان.
 تىل بوغالتونىڭ بىزدە (ادىباتىي يولغە سالونماغان، تىل صاقلاونىڭ
 نى اىكانون بىلمە گەن «تاتار» دىگان سوزدن محوسىلك مەناسون
 آ كىلاغان) نادان يورتلر اىچون سوڭى يانغى يامان تىجىلەر
 بىرە چە گەن سىزوب ھەر وقت تىل صاقلاو تولىمە سىندە بولغان.

خوش، مىرجانى خىزىرتلىرى شۇ مقدس اش توغرى سىندە
 ئەيتوب كىتكان اىكان آ گا رحىمتدن باشقى نى ئەيتەمۇ؟.. اما
 سوڭ بىر ملىتچىلر مۇ توغرى سىندە «آھ ملىتم واه سوبوكلى تلم»
 دىب سوزىدە ايتتۇرۇپ بولوب، اشىندە اىل بوزار، تىل بوزارلرغە،
 كونون تونون ادىبات يازوچىلر مۇزغە، اىر تەدەن كىچىكە چەمىن
 صىف باشلر نە بالالرمىنى اوقوتوچى معلم اقدىلر مۇزگە نى ئەيتەمۇ؟
 نىڭ سوڭ آلاز بىر دە تىلىنى بوزمى سوبىلە شىمىلر. يوق شول تىل
 بوزوب سوبىلە و نى آغە باصقانمۇز دىب اويلايلر مو، بەن بو اشكە
 ھىچ توشونە آلمام. اىندى مەكەن بولغاندە بەن شو يولنى اختىيار
 ايتدەم. سوزم صىغان دوستلر بىمە سوبىلە شىكە نە تىلىنى بوزوب
 سوبىلە سىلر ئەيتە تورغان بولدىم. ھەم بونىڭ بىر درجە فائىدەسون دە
 كوردىم. اوزم دە تىل بوزوب سوبىلە و نى صاقلانا طوراغان بولدىم.

صالح اقدىنى يوز سوزمىنى بوغالتسە، آنىڭ بالاسى احمد
 اوچ يوزمى، آنىڭ بالاسى بىش يوزمى، آنىڭ بالاسى زفر خىطاسىز
 مەك سوزمىنى بوغالتقان بولا اىكان، زفر دن بولغان بالانى اىندى
 تاتار تور كى بالاسى دىب ئەيتورگە يول دە قالمى. خىداى بىزنى «تور كى»
 قىلوب ياراتقان، بىز لىرگە صىلاب سوبوكلى تەملى تور كى تىلن بىر گەن

«اول كون كوروشى ژورنالى» نىڭ مىشتىرلىرى دىقتە

حاضر گى احوالنىڭ كىنرگان بعض بىر مانىلرلى سىببلى «اول كون كوروشى
 ژورنالى» نىڭ ۱۹۱۶ نچى بىل اوچون بولغان آخىرغى نومىرلىرى اول بىل اچىدە
 چىغوب بىتە آلمادى. اول نومىرلر نى اوشبو ۱۹۱۷ نچى بىل اچىك چىقارودە دوام
 ايتەچكەن. شونىڭ اىلە برابر ۱۹۱۷ نچى بىل اوچون دە مىشتىرلىر قىبول ايتلەر.
 اىسكى بىل نومىرلىرى چىغوب بىتە اىلە يا كا بىل نومىرلىرى بىھىرلە باشلار.
 شو كارچە محترم مىشتىرلىر مۇزنىڭ صىبر ايتولرى بىك توبە نىچىلك اىلە اوتتەلەر.
 يىللىق حىق بىر صوم. ژورنال سوراتور اوچون آدرىس:

Уфа, Губ. Зем. Управа, Для „Ауль конь, кюреше журналы“.

اداره دن:

«شورا» نىڭ غىنوار اىندە ھەم
 قىورال باشىندە چىققان نومرلىرى
 بىتكانىگە مەككور ايلرنىڭ باشىندىن
 آبونە قىبول ايتلىمىز. آبونە يازلو
 اىچون آقچە يىبار وچىلارگە مارت
 باشىندىن غنە يىبارلە چىكدەر.

ШУРО

№ 6

МАРТЪ 15 = 1917 ГОДА.

«کتب سته و مؤلفاری»

رضاء الدین بن فخرالدین اثری

حدیث و سنت عالمگیری قاشنده «کتب سته» دیب مشهور بولغان صحیح البخاری، صحیح مسلم، سنن ابی داود، جامع ترمذی، سنن نسائی، سنن ابن ماجه، موطن مالک کتابگیری حقهده یازلغان بر رساله در. حدیث علمی برله شغلله نوجیلر ایچون کیره کلی معلوماتلرده بار. ۱۳۶ بیتدن عبارت بو رساله نگ حقی پوچتھسی برله برلکده ۵۵ تین.

آدریس: Редакция газ. „Вактъ“ въ Оренбургъ.

«ابن عربی»

رضاء الدین بن فخرالدین اثری

شیخ محیی الدین بن عربی ترجمه حالی حقهده ترتیب ایقولگان بر. رساله در، موندنه ابن عربی نگ مسلگی واوزینه خاص بولغان فکرلرندن مهمگیری ذکر ایقولگان. ۱۴۶ بیتده باصلغان بو رساله نگ حقی پوچتھسی برله برلکده ۹۰ تین. باش اصقلادی «وقت» اداره سنده.

«ابن تیمیه»

رضاء الدین بن فخرالدین اثری

اسلام عالمگیری نگ ایک مشهورلرندن بولغان ابن تیمیه نگ ترجمه حالی، مسلگی و فکرلری یازلغان ۸۱۴ بیتک بر اثر در. حقی پوچتھسی ایله برلکده ۹۰ تین. هر بر مشهور کتابچیلرده صائلور. باش اصقلادی «وقت» اداره سنده.

ابن بطوطه ننگ

دشت قیچاقده سیاحتی

مترجمی: رضاء الدین بن فخرالدین

بهاسی ۵۰ تین. پوچته ایله ۵۶ تین. باش اصقلادی «وقت» اداره سنده.